

LA FAMÍLIA ABADAL A LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA PRESERVACIÓ DELS IMPRESSORS CATALANS

Treball de Fi de Grau
Grau en Història de l'Art
Curs 2012-2013

Estudiant: Antònia Bibiloni Muñoz

Tutora: Roser Piñol Bastidas

30 de maig de 2013

A les bibliotecàries de la Unitat Gràfica i a Francesc Fontbona, per l'ajuda que hem rebut en la realització d'aquest estudi.

© Antònia Bibiloni Muñoz, Barcelona, 2013. Tots els drets reservats. Cap contingut d'aquest treball pot ésser objecte de reproducció, comunicació pública, difusió i/o transformació, de forma parcial o total, sense el permís o l'autorització del seu autor.

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ	pàg. 4
1. LA FAMÍLIA ABADAL	pàg. 6
1.1. Els orígens del llinatge de gravadors: Moià.....	pàg. 6
1.1.1. Moià, una vila en auge en plena crisi del XVII	
1.1.2. La segona generació de Moià	pàg. 7
1.2. Els Abadal es traslladen a Manresa.....	pàg. 7
1.3. Els abadal de Mataró	pàg. 8
2. LA XILOGRAFIA. TÈCNiques I PROCEDIMENTS	pàg. 9
2.1. Xilografia a fil o a fibra	pàg. 10
2.2. Xilografia a contrafil o a testa	pàg. 11
3. EL FONs ABADAL DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA	pàg. 13
3.1. El Fons Abadal de Moià-Manresa	pàg. 13
3.2. El Fons Abadal de Mataró	pàg. 14
4. ELS ABADAL A LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA	pàg. 15
4.1. La Biblioteca de Catalunya i el patrimoni català	pàg. 16
4.2. La Unitat Gràfica	pàg. 17
5. EL PROCÉS DE COMPRA DEL FONs ABADAL	pàg. 18
5.1. L'entrada del fons Abadal de Mataró a la Biblioteca	pàg. 18
6. PROCESSAMENT TÈCNIC DEL FONs. LA CATALOGACIÓ COM A MITJÀ DE PRESERVACIÓ	pàg. 20
6.1. La catalogació del fons Abadal de Moià-Manresa l'any 1924	pàg. 21
6.2. La revisió del registre antic del fons Abadal de Moià-Manresa: 2013	pàg. 23

6.3. El processament tècnic a l'actualitat. El registre, l'inventari i la catalogació de les matrius de Mataró: 2013	pàg. 24
7. LA DIGITALITZACIÓ	pàg. 28
8. CONSERVACIÓ I PRESERVACIÓ	pàg. 31
8.1. La conservació preventiva als dipòsits de la biblioteca	pàg. 32
8.1.1. Característiques i condicions dels dipòsits de la Biblioteca	pàg. 34
8.1.2. Seguretat contra incendis	pàg. 34
8.1.3. Control de la humitat i de la temperatura	pàg. 35
8.2. La restauració de matrius xilogràfiques	pàg. 36
8.2.1. Servei de Restauració	pàg. 36
8.3. Criteris de preservació	pàg. 38
9. LA DIFUSIÓ DE LES Matrius Xilogràfiques dels Abadal	pàg. 40
10. CONCLUSIÓ	pàg. 41
11. BIBLIOGRAFIA	pàg. 43
12. ANNEX.....	pàg. 48

INTRODUCCIÓ

La idea d'aquest treball neix arrel de les pràctiques que vaig realitzar a la Biblioteca de Catalunya (novembre-febrer 2013). Vaig tenir la oportunitat de treballar de primera mà amb el fons de la impremta Abadal de la Biblioteca. D'aquesta manera, em vaig adonar de la importància d'aquesta col·lecció quant a patrimoni català, i de la desconeixença que en té gran part de la societat. Alhora també he volgut destacar la importància del paper desenvolupat per la Biblioteca, ja que és gràcies a la seva tasca recopiladora i preservadora del patrimoni artístic i històric de Catalunya —tant del patrimoni bibliogràfic com de tot allò relacionat amb la producció bibliogràfica— que conservem un dels fons més importants del gravat català.

Per tal de realitzar l'inventari del fons Abadal, que implicava el treball directe amb les matrius xilogràfiques i la seva posterior relació amb tots els materials que conformaven la col·lecció (estampes, edicions il·lustrades, facsímils...), la Biblioteca em va proporcionar tota una sèrie de documentació, com els diversos estudis dels especialistes en la matèria i altres documents propis de la biblioteca, per obtenir un primer coneixement de les característiques del fons. Partint d'aquesta primera etapa d'aproximació i documentació, vaig veure necessari seguir investigant per poder realitzar un primer apartat del treball dedicat als orígens de la família d'impressors, i també una petita introducció a la tècnica xilogràfica, ja que si bé són aspectes que poden semblar allunyats del procés de preservació, esdevenen clau i indispensables per poder realitzar un procés de conservació òptim que s'adeqüi a les característiques i necessitats del fons.

Seguidament, hi ha una presentació del fons Abadal de la Biblioteca, que es divideix en dues parts, segons la seva procedència i el moment de la seva compra. El primer conjunt, adquirit l'any 1924, és el fons de Moià-Manresa, que va ser complementat amb la col·lecció de Mataró, adquirida l'any 2002 als hereus de la família. És per això que el següent apartat tracta de l'evolució i la història de la biblioteca. La intenció és posar de relleu l'incalculable valor de la seva tasca recopiladora i preservadora, ja que la primera adquisició de matrius es va fer en plena dictadura de Primo de Rivera. Des de llavors i fins avui dia, la Biblioteca ha hagut de lluitar contra molts obstacles per assolir l'objectiu de convertir-se en Biblioteca Nacional i poder protegir, davant la llei, el patrimoni català.

A continuació, ens centrem en la Unitat Gràfica, el departament que custodia i s'encarrega del processament tècnic del fons. Primer s'explica com van ser els dos processos de compra i en quines condicions es varen desenvolupar. L'any 1924, el director de la Biblioteca realitzà una gran tasca, la de salvar gran part del patrimoni català. També és important l'actuació de Francesc Fontbona, que proposà la compra de les matrius de Mataró, i així completà el fons Abadal i en garantí la conservació.

Un dels punts més importants en relació a la preservació és el processament tècnic del fons. La catalogació és l'eina més important d'aquest processament, per garantir la conservació, l'accés i la seguretat del patrimoni. Per fer un discurs més aclaridor, hem decidit dedicar un primer apartat que expliqui el procés de catalogació i la metodologia utilitzada l'any 1924, quan va entrar el fons de Manresa-Moià. Tot seguit, expliquem els passos i les característiques del procés de catalogació a l'actualitat, ja que és la metodologia que s'ha emprat per a la col·lecció de Mataró que, tot i que es va adquirir el 2002, no ha estat fins ara que se n'ha realitzat la catalogació.

La digitalització és una altra forma de preservar l'original, perquè crea una rèplica que en redueix el desgast. Per aquest motiu, hem considerat adient dedicar un apartat a aquest procediment, ja que representa, juntament amb la catalogació, una eina indispensable per a la conservació dels fons. Un altre punt que tractem en aquest treball és la tasca realitzada pel servei d'emmagatzemament, preservació i conservació (SEPIC), que s'encarrega de la conservació física. En aquest punt detallem les tasques específiques d'aquest departament i la seva importància en el conjunt del fons de la Biblioteca. Tractem qüestions com la conservació preventiva, els equipaments, el control de temperatura i humitat, la seguretat contra incendis i robatoris, la restauració i altres aspectes clau per a la seguretat del fons.

1. LA FAMÍLIA ABADAL

Els Abadal són una família de gravadors i impressors catalans que treballen des del segle XVII fins ben entrat el segle XIX. Aquest llinatge troba els seus orígens a la vila de Moià, no obstant això a principis del segle XVIII es traslladen a Manresa. Després de diverses generacions, a les acaballes del segle XVIII i durant el segle XIX, la família comença a dispersar-se en diferents branques i s'expandeix per la geografia catalana, en indrets tan diversos com Mataró, Barcelona, Igualada i Puigcerdà.

1.1. Els orígens del llinatge de gravadors: Moià

L'iniciador del llinatge de gravadors i impressors fou Pere Abadal i Morató (1630-1684), fill d'una família de paraires. La primogenitura, i per tant l'herència del negoci familiar, corresponia al seu germà gran. És llavors quan Pere decideix obrir el seu propi negoci i fundar la primera impremta de Moià, que és també la primera de la comarca¹.

La botiga combina dos oficis: el d'adroguer i el d'impressor i gravador. Cal incidir en aquest punt, ja que l'ofici principal de Pere Abadal serà el d'adroguer, tal i com queda palès als documents², i les tasques de gravador esdevindran complementàries. Tal com explica la professora Socias³, el més probable és que, en aquella època, l'ofici que gaudia de més prestigi fos el d'aromatari, mentre que les tasques de gravat i impremta, poc valorades, restarien oficialment en un segon pla, ja que no seria possible viure únicament d'aquest ofici. Si bé la majoria de documents l'esmenten en aquestes termes, cal precisar que també és el mateix Pere Abadal qui s'autodefineix com adroguer i no com a gravador; mostra d'això és el fet que tot sovint signa les seves planxes i gravats com adroguer⁴. Així és com Pere va fundar, sense saber-ho, una de les nissagues de gravadors més importants de la Catalunya moderna.

---

¹ **SOCIAS BATET, Immaculada:** L'aportació dels xilògrafs Abadal en el camp de la cultura Catalana. *Dovella, revista cultural de la Catalunya Central*. Abril 1991, núm. 37, pàg.17-24.

² S'han considerat suficients les comprovacions fetes per la professora Socias de la documentació original d'arxiu. S'ha usat com a font per a la biografia els diversos estudis de la professora.

³ **SOCIAS BATET, Immaculada:** L'aportació dels xilògrafs Abadal en el camp de la cultura Catalana. *Dovella, revista cultural de la Catalunya Central*. Abril 1991, núm. 37, pàg. 73.

⁴ Veure figura 1. *Sant Antoni de Pàdua* R.P. 126. On signa: «Fet en Moya per Pera Abadal Adroguer».

1.1.1. Moià, una vila en auge en plena crisi del XVII

El segle XVII és un segle de crisi política i econòmica que afecta tota Europa, que comporta un fort trasbals en els grans Estats i el reafirmament de l'absolutisme. Espanya, com els altres Estats europeus, es troba immers en plena crisi. Les monarquies de Felip III i de Felip IV arrosseguen les pèrdues i la corrupció dels governs anteriors i de les pràctiques despòtiques i absolutistes. La societat, que se sent ofegada, s'aixecarà contra l'Estat, en períodes de guerra, com la dels trenta anys i la dels segadors, que afectaren greument les comarques catalanes, ocupades per les tropes imperials.

Malgrat la crisi i el malestar que s'associa a aquest segle, sembla que també fou un segle de renaixements, sobretot quant a la cultura, a l'art i a la ciència. És en aquest context de revifalla, doncs, on hem d'incloure Moià i els Abadal. Dins d'aquest estat general de decadència, fosc i crisi hi ha petites localitats que aconsegueixen tirar endavant i es consoliden com un gran centre de producció manufacturera. Als segles XVII i XVIII Moià va experimentar un enriquiment i una crecuda econòmica i demogràfica molt importants. Un dels sectors més actius econòmicament fou el gremi dels paraires, del qual procedien els progenitors de Pere Abadal; el seu avi i el seu pare s'havien dedicat al negoci de la llana. Sembla que la bonança econòmica que es respirava a la vila de Moià animà al jove Abadal a tirar endavant el seu negoci.

1.1.2. La segona generació de Moià

Els fills de Pere (Josep i Pau Abadal i Fontcuberta) es van dedicar des de ben aviat a l'aprenentatge de l'ofici, per tal de continuar el negoci familiar. Complint les seves obligacions, a la mort del seu pare, el 1684, es van fer càrrec de les tasques de l'obrador i de la botiga. Amb la segona generació s'acabaria l'obrador de Moià, però s'encetaria una nova i pròspera branca dels Abadal a Manresa.

1.2. Els Abadal es traslladen a Manresa

A principis del segle XVIII, Pau Abadal i Fontcuberta (1663-1729), traslladà l'obrador i l'activitat familiar a la ciutat de Manresa vers el 1718⁵. Es desconeixen les causes del trasllat, però hi ha un element que cal tenir en compte en aquest trasllat, no tant pel canvi geogràfic,

---

⁵ AMADES, Joan: *Imatgeria Popular Catalana: les auques*. Barcelona: Editorial Orbis, 1931, pàg. 63.

sinó més aviat pel moment en què es troba. Aquest trasllat coincideix amb una època clau per al floriment dels gravadors. A partir d'aquest moment, la família Abadal consagra la seva tasca a les arts del gravat; la situació econòmica ja havia millorat, i es podia dedicar exclusivament als treballs de l'obrador i aconseguir uns ingressos prou notables que els permetessin sobreviure amb el seu ofici⁶.

En ple segle XVIII, el llinatge continua de la mà d'Andreu Abadal i Serra (1706-1778) i comença una nova etapa que portarà al llinatge Abadal a consolidar-se com a gravadors i impressors. De la mateixa manera que havien fet els avantpassats, Andreu va transmetre als seus fills les tècniques de l'ofici, per tal que continuessin amb el negoci familiar. L'any 1775 donà poders als dos fills, Ignasi i Joan, que esdevindrien hereus i continuadors del llinatge.

Ignasi Abadal i Girifau (1750-1813) continua negoci a Manresa. Com a fill primogènit, el 1769 hereta el negoci familiar, que continuaran els seus successors. Sabem, gràcies al testament del pare, que va estar obligat a donar els diners i l'ajuda necessària al seu germà perquè obrís una nova impremta. D'aquesta manera Joan se n'anà a Mataró, i comença, en paral·lel, una nova branca de gravadors.

1.3. Els abadal de Mataró

A les acaballes del segle XVIII, Mataró ja era la cinquena ciutat de Catalunya, però no tenia impremta. Joan Abadal i Girifau (1754-1830) s'hi va establir i hi fundà la seva impremta el 1779. En aquesta ciutat, els Abadal realitzaren el seu ofici sense competència durant gairebé un segle. Com havia succeït anteriorment, sorgirien noves branques de la família que es veurien obligades a traslladar-se a altres punts de la geografia catalana, com per exemple Barcelona, Igualada o Puigcerdà⁷.

---

⁶ **SOCIAS BATET, Immaculada:** *Els Abadal, un llinatge de gravadors*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, pàg. 193.

⁷ **COSTA i OLLER, Francesc:** *L'Art dels Abadal. Impressors i xilògrafs de Mataró dels segles XVIII i XIX*. Barcelona: Alta Fulla, 1994, pàg. 5-7.

2. LA XILOGRAFIA. TÈCNIQUES I PROCEDIMENTS

La xilografia és una tècnica de gravat en relleu, que treballa la fusta per eliminació. Partint del tac de fusta, on prèviament s'ha marcat el dibuix, s'elimina amb les eines (gúbies, burins, ganivets...) les parts i els fragments que es vol que no apareguin a l'estampa. D'aquesta manera, l'artista va creant zones buides sobre la superfície de fusta fent emergir en relleu la composició que posteriorment s'entintarà i s'estamparà.

La xilografia, a occident, és la tècnica més antiga per reproduir i difondre imatges. Ja existia abans que el llibre imprès i s'usava per a la reproducció d'imatges religioses i civils (estampes religioses, jocs de cartes...). L'origen de la xilografia es troba en relació a la fabricació i la divulgació del paper, vers el 1147⁸. Paper i xilografia van de la mà, ja que el primer és indispensable per a l'estampació d'imatges i, per tant, per a l'origen de l'art del gravat xilogràfic. Sembla que a Europa les primeres mostres de xilografia conservades no apareixen fins a una època posterior, vers el 1370-90, partint de la data del *Bois Protat*, la primera xilografia coneguda⁹. La xilografia, doncs, estableix les bases per al naixement de la impremta, de la mà de Gutenberg, a mitjans del segle XV¹⁰. A partir de llavors, no es podrà parlar del gravat en relleu ni de la tipografia de manera separada. Ambdues esdevindran tècniques complementàries, ja que permeten combinar al moment de la impressió text i imatge, fet que va crear una autèntica revolució en el món de les arts gràfiques¹¹. I és, doncs, en aquesta combinació dels dos oficis, on la família Abadal desenvolupa la seva tasca.

Dediquem un apartat a tractar les qüestions de la tècnica xilogràfica, ja que esdevé indispensable un bon coneixement dels materials que formen el fons Abadal. És necessari estudiar les tècniques, els procediments i els materials de les matrius per tal de poder plantejar un procés de conservació i preservació adequat i adaptat a les seves característiques. Quant a les tècniques xilogràfiques, cal parlar de dos tipus de gravats: la xilografia a fil i la xilografia a testa, depenent de l'època i en funció de com s'hagi preparat la fusta.

---

⁸ CHAMBERLAIN, Walter: *Grabado en madera y técnicas afines*. Madrid: Herman Blume, 1998, pàg. 11-15.

⁹ VIVES, Rosa: *Del Cobre al Papel*. Barcelona: Icaria Editorial, 1994, pàg.26.

¹⁰ ESTEVE BOTEY, Francisco: *Historia del Grabado*. Madrid: Labor, 1997, pàg. 61- 62.

¹¹ *Ibidem*, pàg.70.

2.1. Xilografia a fil o a fibra

La xilografia a fil o a fibra és la tècnica primitiva de la xilografia. Existeix d'abans del segle XV, però troba el seu període d'esplendor als segles XVI i XVII. Centrats en el context català, la xilografia a fil va tenir una gran difusió popular, per cobrir la demanda de la il·lustració de goigs, romanços, auques i fulls religiosos. Durant gairebé quatre segles, la xilografia a fil va cobrir, sense gaires canvis, una gran part de la demanda d'imatge seriada per a la seva difusió¹².

Amb aquesta tècnica xilogràfica, la matriu s'obtenia tallant longitudinalment el tronc de l'arbre, seguint la direcció natural de les fibres del tronc. Per tant, les planxes que se n'obtenien s'anomenaven a fil o a fibra. Aquestes eren molt resistents, però prou toves per poder treballar amb eines com les gúbies i els trempaplomes, eines de tall simples però eficients¹³.

Pere Abadal, com a mestre gravador de la Catalunya del segle XVII, treballa, doncs, amb xilografia a fil, explotant totes les possibilitats de la tècnica del gravat, i se situa en una posició destacada dintre del món xilogràfic del moment, tal i com afirma Casanovas¹⁴. Com a fundador de la nissaga és qui dóna el nom i la fama al cognom Abadal, sobretot per la qualitat dels seus excel·lents gravats.

Es treballa incidint amb les eines sobre una fusta formada per fibres, la qual cosa comporta certes dificultats. La superfície a gravar no és uniforme, de manera que s'ha d'anar molt en compte a l'hora d'extreure el material sobrant per obtenir la imatge en relleu. La matriu de fibres, formada per vetes de dureses diferents, obliguen a esquivar-les o bé a seguir-les variant en certa mesura la composició original. Aquest tipus de gravat no permet realitzar composicions amb un detallisme excessiu, ja que la fusta tallada a fil és molt tova i si es realitzen ornamentacions i detalls molt fins poden fer-se mal bé a l'hora de l'estampació¹⁵. Per aquesta raó, les estampes més antigues presenten línies gruixudes i composicions simples. Tot i aquestes limitacions tècniques, ja en ple segle XVI s'aconsegueixen grans mostres de virtuosisme per part de mestres gravadors que han assolit plenament i consolidat la tècnica i els procediments. Aquest és el cas del les primeres generacions de la

---

¹² FONTBONA, Francesc: *La xilografia a Catalunya entre 1800 i 1923*. Barcelona: Edicions de la Biblioteca de Catalunya, 1992, pàg 9-12.

¹³ LARRAYA, Tomas: *Xilografia. Historia y técnicas del grabado en madera*. Barcelona: Meseguer, 1979, pàg. 104-105.

¹⁴ CASANOVAS, Maria Aurora: « El gravat ». A: *Art Català*. Barcelona: Aymà, 1958, vol.2, pàg. 125-308.

¹⁵ LARRAYA, Tomas: *Xilografia. Historia y técnicas del grabado en madera*. Barcelona: Meseguer, 1979. pàg. 110.

família Abadal, i ho demostren matrius com *Lo gat qui menge lo rat*¹⁶ de Pere Abadal, que és una de les més famoses del mestre i demostra la gran tècnica que s'havia assolit aleshores. Juntament amb els seu fill Josep, signà una altra de les estampes més cèlebres i de gran qualitat com és *Abre el oio*¹⁷. Els seus fills, hereus del negoci familiar, continuaran a la ciutat de Manresa amb les tasques del gravat xilogràfic; destaquen obres com un Sant Maurici a cavall¹⁸.

2.2. La xilografia a contrafibra o a testa

L'aparició del gravat a testa, a la segona meitat del segle XVIII, va revolucionar el camp de la xilografia i va suposar un canvi fonamental en la tècnica xilogràfica. La novetat rau en la manera de tallar la fusta: ara s'obté el tac a partir de tallar la fusta transversalment a la direcció de les fibres del tronc (es fan llesques). La matriu obtinguda continuava sent dura i prou tova per ser treballada, però sense que les fibres interferissin en el treball del gravador. Ara la nova superfície de treball és molt més uniforme, permet treballar amb major llibertat i ofereix la possibilitat d'aplicar un major detallisme per obtenir unes composicions més riques (ombres, decoracions i filigranes amb molta més precisió).

La fusta de boix, per les seves característiques, serà una de les més utilitzades a partir de la segona meitat del segle XVIII¹⁹, tot i que també s'utilitzen altres fustes, com les dels arbres fruiters. També canvien les eines; ara ja no cal utilitzar el trempaplomes, sinó que es pot usar el burí per crear un traç modern i ric en elements decoratius. El gravat xilogràfic a testa provoca un canvi substancial, amb una tècnica diferent i de major complexitat que el gravat a fil, requereix també, però, un major virtuosisme i un gran coneixement de la tècnica. La incorporació d'aquesta nova tècnica es fa de manera progressiva, i durant la segona meitat del segle XVIII va penetrant, mica en mica, en el camp de la xilografia, per arribar a una sòlida consolidació de les tècniques i fórmules ja entrat el segle XIX. Serà la generació que es trasllada a la ciutat de Mataró la que incorporarà aquesta nova tècnica.

De la col·lecció de les sis-centes fustes conservades no en tenim constància documental de qui les va realitzar, ja que no estan signades. Sembla que el mestre de les obres més

---

¹⁶ Veure figura 2. *Lo gat qui menge lo rat*. R.P. 158.

¹⁷ Veure figura 3. *Abre el oio*. R.P. 159.

¹⁸ Veure figura 4. *Sant Maurici*. R.P. 87.

¹⁹ FONTBONA, Francesc: *La xilografia a Catalunya entre 1800 i 1923*. Barcelona: Edicions de la Biblioteca de Catalunya, 1992, pàg.11-12.

importants d'aquest període fou Helidor Abadal i Casalins, que treballà ja en el segle XIX i que, per tant, ja havia assolit plenament la tècnica²⁰.

---

²⁰ **COSTA I OLLER, Francesc:** *L'art dels Abadal: impressors xilògrafs de Mataró dels segles XVIII i XIX*. Barcelona: Alta Fulla, 1994, pàg. 36-37.

3. EL FONTS ABADAL DE LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

El fons Abadal de la Biblioteca es divideix en dues parts, diferenciades per la seva procedència i pel moment de la seva compra. Per una banda, hi ha el denominat fons de Moià-Manresa, que fou la primera part adquirida l'any 1924 al successors de la branca d'impressors manresans. Per una banda, es troba la col·lecció Mataronina, adquirida per la Biblioteca l'any 2002 als hereus de la família Abadal establerta a Mataró.

3.1. El Fons Abadal de Moià-Manresa

És un dels primers fons no estrictament bibliogràfics que compra la Biblioteca de Catalunya, la qual considera el fons Abadal d'una gran importància com a objecte artístic i com a fons patrimonial català a preservar. Aquest fons està compost per un conjunt de matrius xilogràfiques, fotogravats i un àlbum de mostres de la impremta.²¹

- **Matrius xilogràfiques:** 748 planxes de fusta datades entre el segle XVII i XVIII una sèrie de fotogravats.
- **Àlbum de mostres:** àlbum factici fet per Ignasi Abadal i Girifau que aplega 177 estampes xilogràfiques utilitzades com a mostres de la impremta de la família Abadal de Manresa.
- **Compra:** l'any 1924, per part del director de la Biblioteca, Jordi Rubió i Balaguer.
- **Difusió:**
  - Exposició *Els gravadors Abadal i la col·lecció de la BC* a l'Espai Zero de la Biblioteca de Catalunya, Barcelona del 31/08/2007 al 30/09/2007.
  - Exposició *La il·lustració gràfica a llibres i revistes* a la Sala d'exposicions de la Biblioteca de Catalunya, Barcelona del 19/02/2013 al 15/05/2013.

---

²¹ IEC: *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*. Vol.7. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1932, pàg. 374 i FONTANALS JAUMÀ, Reis: *Biblioteca de Catalunya, 100 anys: 1907-2007*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007, pàg. 99.

3.2. El Fons Abadal de Mataró

És la segona part del fons; aquesta col·lecció comprèn el treball xilogràfic de la branca de la família que van treballar com a impressors i xilògrafs a Mataró al llarg dels segles XVIII i XIX²².

- **Matrius xilogràfiques:** 429.
- **Estampes:** la biblioteca disposa de diversos tiratges de les estampes, i s'han pogut relacionar amb publicacions i edicions il·lustrades amb estampes de la família d'impressors.
- **Compra:** l'any 2002 el cap de departament de la Unitat Gràfica rep la notícia de la troballa d'aquest fons i decideix comprar aquest conjunt de matrius a la família Vidiella, descendents dels Abadal, per completar la col·lecció dels impressors Abadal²³.
- **Difusió:**
  - Exposició *Els gravadors Abadal i la col·lecció de la BC* a l'Espai Zero de la Biblioteca de Catalunya, Barcelona del 31/08/2007 al 30/09/2007.
  - Exposició *La il·lustració gràfica a llibres i revistes* a la Sala d'exposicions de la Biblioteca de Catalunya, Barcelona del 19/02/2013 al 15/05/2013.

Esdevé un fet extraordinari la col·lecció dels Abadal de la Biblioteca de Catalunya, ja que són ben pocs els exemples que es conserven de fons d'impressors de l'època tant complets. Molt sovint, tallers i impressors del mateix moment van patir una gran dispersió dels seus fons, causant-ne la seva desaparició o destrucció.

---

²² Informació proporcionada per la Unitat Gràfica.

²³ Informació proporcionada per F. Fontbona.

4. ELS ABADAL A LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA

El paper dels Abadal dins la xilografia catalana és ben reconegut i valorat, i un dels factors que han afavorit el reconeixement d'aquest llinatge, evitant així el seu oblit, ha estat principalment la preservació d'una bona part del seu fons.

Per poder entendre els factors que afavoriren la preservació d'aquest fons, cal que ens situem en el context de la Catalunya noucentista de principis de segle XX, moment en el qual es volia recuperar i revaloritzar la cultura i llengua catalana. Els orígens de la Biblioteca es remunten a l'any 1907, quan Enric Prat de la Riba, president de la Diputació de Barcelona, decideix crear l'Institut d'Estudis Catalans per tal de renovar la vida cultural catalana, canalitzar la vida científica i dur a terme el procés de normalització lingüística. Des de la creació de l'IEC hi va haver una ferma idea de constituir una Biblioteca Catalana on es recollís, en la mesura que fos possible, totes les novetats científiques i d'avantguarda, pròpies i també internacionals. Paral·lelament a aquesta tasca, també es pretenia recollir i conservar el patrimoni històric de l'antiga cultura escrita, sovint en perill de perdre's, malmetre's o dispersar-se. Aquesta biblioteca, finalment, es convertiria en la Biblioteca de Catalunya, amb funcions nacionals, i esdevindria el centre vertebrador de la xarxa de biblioteques populars²⁴.

Veiem, doncs, que des de els seus inicis es pretén una tasca de preservació del patrimoni històric català. Per això, l'any 1924, el doctor Jordi Rubió i Balaguer, director de la biblioteca en aquell moment, va comprar el fons Abadal per tal de garantir-ne la seva preservació, davant els fets que s'estaven produint en aquell moment a l'Estat espanyol i a Catalunya. El 13 de setembre de 1923 es va produir el cop d'estat del general Primo de Rivera, que va suposar l'anul·lació de les particularitats catalanes: la llengua i la bandera es varen prohibir, com també les manifestacions genuïnament catalanes, és a dir, es van prohibir els orfeons i les corals i es perseguiren intel·lectuals i dirigents polítics²⁵.

La repressió cultural també afectà la Biblioteca. Mentre existia la Mancomunitat (1923-1925), la Biblioteca de Catalunya va mantenir el seu ritme d'activitats, però pocs mesos després de l'eliminació de la federació fou espoliada per decret de la Diputació, va perdre

---

²⁴ FONTANALS JAUMÀ, Reis: La fundació d'una biblioteca nacional. La Biblioteca de Catalunya entre 1907 i 1923. *Textos Universitaris de Biblioteconomia i Documentació*. [en línia] Desembre 2009, núm. 23 [consulta: 5 d'abril]. Disponible a: <<http://www.ub.edu/bid/23/fontanals1.htm>>. ISSN: 1575-5886.

²⁵ FONTANALS JAUMÀ, Reis: *Biblioteca de Catalunya, 100 anys: 1907-2007*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007, pàg 129.

tota relació amb el també abolit IEC i es va adscriure a la «Sección de Fomento e Instrucción Pública y de Bellas Artes de la Diputación»²⁶.

És, doncs, en aquest context, on hem de valorar la tasca de Rubió i Balaguer, que davant d'aquestes circumstàncies intentà salvar el més aviat possible col·leccions que, com la dels Abadal, esdevenen mostra de la nostra identitat i que si la Biblioteca no els hagués preservat potser avui dia haurien desaparegut. Rubió va aconseguir pressupostos extraordinaris per adquirir documents i fons rellevants apareguts al mercat en aquell període, com és el cas dels Abadal, que des de la seva compra l'any 1924, s'ha conservat a la Biblioteca de Catalunya, i avui dia ens resulta un dels models de referència més rellevants per il·lustrar el món de la impremta i la xilografia de la Catalunya moderna²⁷.

4.1. La Biblioteca de Catalunya i el patrimoni català

La Biblioteca de Catalunya va quedar constituïda oficialment com a biblioteca nacional l'any 1993 amb la LLEI 4/1993, de 18 de març, del sistema bibliotecari de Catalunya, que estableix el següent: «La Biblioteca de Catalunya és la biblioteca nacional. Té per missió recollir, conservar i difondre la producció bibliogràfica catalana i la relacionada amb l'àmbit lingüístic català, inclosa la producció impresa, periòdica o no, visual i sonora. La Biblioteca de Catalunya ha de vetllar per la conservació i la difusió del patrimoni bibliogràfic, que comprèn, a més de les obres descrites anteriorment, les obres bibliogràfiques que es troben a Catalunya que tenen valors històrics o culturals rellevants, d'acord amb el que estableix la legislació sobre patrimoni històric i cultural. La Biblioteca de Catalunya, primer centre bibliogràfic de la cultura catalana, ha de mantenir, mitjançant les adquisicions pertinents, la condició de centre de consulta i de recerca científica de caràcter universal»²⁸.

La Biblioteca, doncs, ha de complir totes aquestes competències de recollida, conservació, preservació i difusió del patrimoni català, tot seguint la normativa bibliogràfica i de

---

²⁶ FONTANALS JAUMÀ, **Reis**: *Biblioteca de Catalunya, 100 anys: 1907-2007*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007, pàg. 130.

²⁷ *Ibíd*em, pàg. 139.

²⁸ Catalunya. Llei 4/1993, de 18 de març, del sistema bibliotecari de Catalunya. (DOGC [en línia] núm. 1727, de 29/03/1993) <http://www20.gencat.cat/docs/CulturaDepartament/SID/Documents/Arxiu/LLEI%204_1993,%20de%2018%20de%20mar%C3%A7,%20del%20sistema%20obibliotecari%20de%20Catalunya.pdf>[consulta: 10/05/13] Capítol I, Article 7.

catalogació, ahora que gestiona l'oficina del Dipòsit legal a Catalunya i des de l'any 2008 l'assignació de l'ISSN²⁹ de les publicacions periòdiques³⁰.

D'aquesta manera, podríem dir que es dedica a recollir tot allò relacionat, directament o indirecta, amb Catalunya. És aquí on s'insereix el fons Abadal com a patrimoni artístic i documental de Catalunya, s'estableix com a tal a partir del que es declara a La llei 9/1993, de 30 de desembre, del patrimoni Cultural Català: «el patrimoni cultural català és integrat per tots els béns mobles o immobles relacionats amb la història i la cultura de Catalunya que per llur valor històric, artístic, arquitectònic, arqueològic, paleontològic, etnològic, documental, bibliogràfic, científic o tècnic mereixen una protecció i una defensa especials, de manera que puguin ésser gaudits pels ciutadans i puguin ésser transmesos en les millors condicions a les generacions futures»³¹.

Com hem vist, des de els seus inicis la biblioteca tenia clar que no tan sols recolliria fons documental, sinó que abastaria un marc molt més ampli, inserint també en el seu fons tota mena de materials d'importància rellevant en relació a la impressió a Catalunya, com ara gravats o matrius.

4.2. La Unitat Gràfica

La Unitat Gràfica de la Biblioteca de Catalunya és la secció encarregada del processament i la gestió del fons Abadal. Creada originalment com a Secció d'Estampes i Gravats l'any 1923, més tard, amb la llei de biblioteques del 1993, passà a anomenar-se Unitat Gràfica.

La Secció d'Estampes i Gravats s'organitza, doncs, el 1923, com un departament especial, on s'hi acullen boixos, planxes de metall, estampes i reproduccions de diverses tècniques. Els fulls populars, com els goigs, els romanços o les auques també tenen cabuda en aquest departament, així com mapes, plànols i cartes geogràfiques³².

---

²⁹ Biblioteca de Catalunya [en línia] <<http://www.bnc.cat/Professionals/Gestio-de-l-ISSN>> [consulta: 8/04/2013].

³⁰ PLANET, Anna: *La Biblioteca de Catalunya, cap al proper mil·lenni*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1999, pàg.7.

³¹ Catalunya. Llei 9/1993, de 30 de desembre, del patrimoni Cultural Català. (DOGC [en línia], núm. 1807, d'11/10/1993) <http://www.paeria.es/arxiu/ordenances/Document_cat_101.pdf> [consulta: 10/05/13] Disposicions Generals, Art. 1.

³² Document intern. Veure Annex: «La Secció de gravats, dibuixos i mapes: origen i aportacions».

5. EL PROCÉS DE COMPRA DEL FONTS ABADAL

Com hem esmentat anteriorment, l'adquisició del fons Abadal es divideix en dos moments. L'any 1924, el director J. Rubió i Balaguer compra per la Biblioteca, la col·lecció de la impremta de la Família Abadal de Moià-Manresa. Del procediment de compra que es va seguir en aquest moment no en tenim cap tipus d'informació, simplement trobem algunes dates i notes recopilades als inventaris de la biblioteca³³.

Posteriorment, es va ampliar el fons Abadal amb la compra dels material de la impremta dels impressors de Mataró, l'any 2002, a la Família Vidiella, descendents dels impressors mataronins³⁴. D'aquest segon moment disposem d'algunes informacions relacionades amb el procés de compra.

La majoria de les peces considerades no llibre, com ara les matrius xilogràfiques, han estat adquirides a través de processos de compra, ja que la Biblioteca s'ha preocupat de conservar tots aquells elements documentals que parlin de la història i de la cultura catalana que, per alguna raó, no conserva cap altra institució.

En general, els procediments d'adquisicions són diversos, ja que generalment depenen de les característiques del fons. De vegades institucions o particulars ofereixen col·leccions als caps de departament, que valoren la seva importància i ho deriven a la secció d'adquisicions si és interessant per la Biblioteca de Catalunya. Altres vegades, artistes o col·leccionistes ofereixen part de la seva col·lecció a canvi que la biblioteca compri l'altra part. Des de la secció d'adquisicions també es compren fons per la seva importància, ja sigui a particulars o en subhasta, i posteriorment es distribueix el material en funció de la seva tipologia a cada secció³⁵.

5.1. L'entrada del fons Abadal de Mataró a la Biblioteca

Mentre la Doctora Immaculada Socias estava realitzant estudis en relació a la família d'impressors, es va posar en contacte amb els hereus de la branca de Mataró, que li van comunicar que posseïen una col·lecció de matrius. La doctora Socias va informar el cap de

---

³³ FONTANALS JAUMÀ, Reis: *Biblioteca de Catalunya, 100 anys: 1907-2007*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007, pàg. 99.

³⁴ Informació proporcionada per F. Fontbona.

³⁵ Informació proporcionada per la Unitat Gràfica.

departament de la Unitat Gràfica, Francesc Fontbona, de la importància d'aquella col·lecció. Aleshores, decidiren tots dos d'anar a comprovar aquesta col·lecció, i quan veieren la importància d'aquesta, Fontbona va proposar la compra de les matrius al Servei d'Adquisicions, per tal de poder iniciar els tràmits necessaris, l'any 2002³⁶.

---

³⁶ Informació proporcionada per F. Fontbona.

6. PROCESSAMENT TÈCNIC DEL FON. LA CATALOGACIÓ COM A MITJÀ DE PRESERVACIÓ

El procés de catalogació és la eina principal i el sistema que utilitza la Biblioteca de Catalunya per tal de preservar el seu fons i alhora garantir-ne l'accés i la seva seguretat. Aquest comporta a grans trets dos processos de treball complementaris. Primer, es realitza el registre i l'inventari del fons, on s'inclou i es relaciona tota la informació, documentació i materials vinculats amb la col·lecció. Després, en la segona fase de treball es realitza el procés de catalogació pròpiament dit.

Els bibliotecaris segueixen les pautes i normes internacionals de catalogació³⁷, per tal d'assegurar l'accés i l'intercanvi d'informació a nivell mundial. A grans trets, el sistema de catalogació consisteix en un treball tècnic que recull les dades principals del document i les introdueix al catàleg, per tal d'identificar-lo i fer-lo recuperable utilitzant programaris especialitzats en gestió de biblioteques³⁸. La Biblioteca disposa també del departament de Normalització Bibliogràfica, que garanteix el bon funcionament del catàleg, adaptant la normativa catalogràfica i supervisant el catàleg³⁹.

Per tal que aquest procés es pugui entendre millor ho exemplifiquem a través del cas concret que ens pertany, que és el fons Abadal.

Es parteix de les matrius xilogràfiques, que estan emmagatzemades al dipòsit de l'Hospitalet. Les peces arriben a la biblioteca a través d'un servei de missatgeria intern, s'envien les peces embalades amb un vehicle adaptat fins a la biblioteca. A l'hora de traslladar les peces es tenen en compte una sèrie de mesures preventives: s'emboliquen amb plàstic de bombolles abans d'introduir-les en el contenidor o la capsa. S'ha d'anar amb compte de no omplir gaire els contenidors, i després s'han d'omplir els buits que restin amb algun material protector, per evitar que es facin malbé durant el transport⁴⁰.

Per tal de mantenir el fons controlat, malgrat que sigui el personal de la biblioteca qui hi està treballant, s'han d'omplir uns formularis fent les peticions setmanals dels fons

---

³⁷ Aquest punt s'explica en l'apartat 6. Processament tècnic del fons. la catalogació com a mitjà de preservació.

³⁸ **Biblioteca de Catalunya.** *Format Marc 21 per a dades bibliogràfiques* [en línia]. <<http://www.bnc.cat/sprof/normalitzacio/marc21bf/bfindex.html>> [consulta: 21/04/13].

³⁹ **Biblioteca de Catalunya.** El procés de catalogació [en línia] <<http://www.bnc.cat/El-Blog-de-la-BC/En-que-consisteix-la-Catalogacio>> [Consulta: 04/04/2013].

⁴⁰ **AAVV:** *Good handling principles and practice for library*. Londres: The British Library, 2000, pàg. 6.

concrets que es volen treballar, per tal que en quedi constància i es tengui controlat el fons en tot moment. Hi ha una persona a cada departament encarregada de les gestions administratives, que s'ocupa de la recepció i verificació de les dades del material demanat i ho entrega a la persona corresponent de la unitat.

A l'hora de treballar amb un fons relativament antic, i atenent a les característiques del material, es tenen en compte també una sèrie de prevencions en relació a la manipulació. Tenir cura de les col·leccions és un element bàsic de la política de preservació de la biblioteca. Per això, una manipulació adequada dels fons redueix l'import del costós treball de restauració posterior. El dany causat per una incorrecta manipulació és sovint acumulatiu i no és visible de manera immediata⁴¹. A l'hora de treballar amb un fons de matrius, el primer que es fa és utilitzar guants de cotó, per evitar el contacte directe i no fer malbé el material, ja que s'han de revisar una a una les peces.

Els fons Abadal, com ja sabem, consta de dues col·leccions adquirides i processades independentment. Primer de tot explicarem el cas de la part de Moià-Manresa, amb un primer procés de catalogació l'any 1924, que ha estat revisat i actualitzat aquest any. En segon lloc, explicarem el processament del conjunt de matrius de Mataró, que va ser adquirit l'any 2002. Per aquest motiu, el procés comença des de zero i ens permet veure com es duu a terme a l'actualitat un procés de catalogació complet.

6.1. La catalogació del fons Abadal de Moià-Manresa l'any 1924

Quan la Biblioteca va adquirir les vuit-centes fustes procedents de les antigues impremtes Abadal de Moià i Manresa i arribaren els materials a la unitat, el primer que es va fer va ser numerar les diferents peces i registrar-ne el seu títol i contingut en el llibre de registre. El fons de la unitat s'organitzava a través de dos registres: un per a les fustes, planxes de metall i clixés de gravat, i l'altre per a les estampes i els mapes⁴².

La secció d'Estampes i Gravats, tal i com s'anomenava la Unitat Gràfica en aquell moment, acabava de ser inaugurada⁴³, ja que es considerava necessari disposar d'un departament

---

⁴¹ **AAVV**: *Good handling principles and practice for library*. Londres: The British Library, 2000, pàg. 3.

⁴² **IEC**: *Bulletí de la Biblioteca de Catalunya*, vol. 7. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1932, pàg. 374.

⁴³ **AAVV**: *Cincuenta años de la antigua Biblioteca de Catalunya*. Barcelona: Biblioteca central de la Diputación de Barcelona, 1968, pàg. 83.

que es dediqués en exclusiva a la catalogació del fons gràfic de la Biblioteca. Segons els registres de personal de la Biblioteca, fou la Senyora María Corominas i Vigneaux, que treballà entre 1923 i 1936 com a bibliotecària en cap d'aquest departament, l'encarregada de processar el fons⁴⁴. Tal i com podem comprovar en el llibre de registre de planxes, es numeraren cada una de les peces i s'identificà la iconografia de les composicions, per tenir controlades totes les peces i evitar la seva pèrdua.

És gairebé inexistent la informació recopilada dels procediments que seguiren en aquella època en relació a aquest fons, cal tenir en compte que en aquell moment els recursos econòmics de la biblioteca eren mínims. El més probable és que seguint la normativa, una vegada realitzat el registre manual, i no disposant d'un taller de restauració per tractar les peces amb procediments de restauració exhaustius, decidiren realitzar tan sols un tractament de neteja i d'estabilització de les matrius per tal d'evitar el seu posterior deteriorament per, finalment, guardar-les en les calaixeres del departament.

Des de llavors només s'ha treballat de manera puntual en el fons. En el moment en què ha estat necessària la utilització de les matrius per fer alguna exposició, o bé en moments puntuals de menor gruix de feina, els bibliotecaris han anat realitzant algun tipus de recerca més exhaustiva, sobretot en relació a publicacions il·lustrades amb matrius dels Abadal. També cal destacar el paper i la tasca realitzada per la professora Socias, que va dedicar la seva tesi doctoral a la família de gravadors i ha treballat també totes les qüestions biogràfiques de la família i els diferents estils de les matrius, permetent identificar a quin membre de la família correspon cadascuna de les matrius del fons de Manresa.

El volum de feina de les bibliotecàries que treballen a la Unitat Gràfica supera amb escreix les capacitats de treball, per tant, és gairebé impossible dur al dia la catalogació dels diversos fons. A més del fons antic que s'ha de revisar, dia a dia es reben donacions, tant d'artistes com de col·leccionistes privats, i a tot això s'hi ha d'afegir tot el material que entra a través del dipòsit legal.

---

⁴⁴ FONTANALS JAUMÀ, Reis: *Biblioteca de Catalunya, 100 anys: 1907-2007*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007, pàg. 144.

6.2. La revisió del registre antic del fons Abadal de Moià-Manresa: 2013

Malgrat haver treballat puntualment en l'ampliació d'aquest registre i desitjar realitzar un estudi més exhaustiu, la informació que es proporcionava a l'estudiós o usuari encara era limitada, de caire general i a mode de recull. Per això, aquest any han decidit revisar i posar al dia el registre antic, mitjançant la creació d'un inventari on es recull tota la informació que hi ha a la biblioteca en relació a la família Abadal (estampes de les matrius, àlbum de la impremta, estudis relacionats...).

En el procés de revisió es duen a terme una sèrie de procediments. Primer de tot es comprova si hi ha registrat a la peça el número de registre i si es pot llegir; en els casos en què el registre numèric ha desaparegut, es torna a posar amb un bolígraf especial per a fusta, que no la deteriora i permet la reversibilitat, és a dir, eliminar amb facilitat la tinta⁴⁵.

Després es verifica si el número de la fusta es correspon al del registre manual. Es comproven també, per tal d'estar segurs, les mides del registre manual amb les mides de la fusta. El pròxim pas, i en definitiva un dels més importants, és comprovar l'adequació i correspondència del títol que se li havia donat en el registre antic. Primer es realitza la identificació iconogràfica de la matriu, per seguidament comprovar si la iconografia de la fusta es correspon amb el títol que s'especifica al registre manual. En el següent pas es revisa el títol partint de l'estudi que es va realitzar sobre el fons de catàleg⁴⁶. A l'hora de fer un inventari, es pretén relacionar tota la informació i documentació relacionada amb el fons, per tal de facilitar l'estudi a l'usuari a l'hora de la consulta.

Posteriorment es decideix, segons els criteris de la biblioteca,⁴⁷ quin títol resulta més escaient en relació al contingut i tenint en compte que s'ha d'adaptar als criteris de cerca, ja que després s'ha d'introduir la informació al programari de la biblioteca. Per tant, els títols s'han d'adaptar a aquests criteris i a la normativa de cerca per poder recuperar les informacions. Seguidament es comprova a l'Àlbum de mostres dels Abadal si la peça està estampada, i si és així també s'introdueix a l'inventari electrònic. És una tasca en la qual la recerca per l'adequació del registre antic s'aprofita en dues vessants: per una banda serveix per unificar els materials diversos dels quals disposa la biblioteca sobre el fons Abadal i

---

⁴⁵ Veure figures 5 i 6.

⁴⁶ **SOCIAS BATET. Immaculada:** *Catàleg del fons Abadal de la Biblioteca de Catalunya*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2006.

⁴⁷ Biblioteca de Catalunya: LENOTI. Llista d'Encapçalaments de Noms i Títols de la Biblioteca de Catalunya [en línia] <<http://www.bnc.cat/lenoti/quees>> [consulta: 23/04/2013].

permet tenir-los controlats. Per altra banda, s'especifica a l'usuari en un sol document tota la documentació de la biblioteca en relació a un fons concret. Finalment, es comprova si existeix una estampa de la matriu, partint dels tiratges que ha fet la biblioteca i es registra el seu topogràfic a l'inventari.

Una vegada queden comprovades totes aquestes dades, en relació a les 748 matrius del fons de Manresa, s'introdueixen al programari de la biblioteca i es fa un registre nou del fons, a través del procés de catalogació que utilitzen les bibliotecàries de la unitat gràfica i que explicarem més endavant.

6.3. El processament tècnic a l'actualitat. El registre, l'inventari i la catalogació de les matrius de Mataró, 2013

La col·lecció de matrius Abadal de Mataró, malgrat l'entrada a la biblioteca l'any 2002, encara no havia estat registrada. Des de la seva compra s'havien guardat en unes calaixeres al dipòsit de la Unitat Gràfica, agrupades per grans grups (mares de Déu, sants, creus, tipografia...) en safates adaptades i protegides amb un embalatge adequat dins d'aquestes calaixeres del departament. Anteriorment hem esmentat que el departament no pot absorbir el gruix de feina ni la catalogació del material que arriba dia a dia. També cal apuntar que, degut a la manca de recursos econòmics de la biblioteca, tampoc és possible contractar personal extern perquè puguin assumir tasques endarrerides, com es feia en altres moments de bonança.

La catalogació, com la primera part del procés de conservació i preservació, contempla dues fases de treball successives: primer l'inventari i després la catalogació pròpiament dita.

El procediment de registre i inventari és similar al seguit en les matrius de Manresa, però en aquest cas no es disposava d'informació de processos anteriors de recerca. Hem de tenir en compte, també, que el fons s'ha treballat per primera vegada i calia, per tant, un procés de recerca complet, tant d'identificació iconogràfica, adequació del títol, publicacions relacionades amb estampes de les matrius, com de documentació relacionada amb informació pràctica de les matrius. El fons de Mataró consta de 429 matrius xilogràfiques, i el procediment de catalogació que s'ha aplicat contempla, a grans

trets, la numeració de les peces, el registre manual, la identificació iconogràfica l'inventari i el processament tècnic de catalogació.

Per tal de comprendre els processos que utilitza la biblioteca, explicarem, en el cas pràctic de les matrius de Mataró, com s'ha realitzat la catalogació. Aquesta tasca és la primera part del procés de preservació i conservació.

En primer lloc s'ha d'identificar la iconografia de les composicions, es treballa amb grups d'unes vint matrius alhora per tal de poder abastar els materials i mantenir un ordre de treball. Una a una s'identifica el significat de la seva composició, utilitzant, en els casos en els quals és necessari, manuals com la *Iconografia del Arte cristiano* de Reau⁴⁸, entre d'altres⁴⁹. Una vegada identificada la iconografia, cal aconseguir un títol descriptiu d'acord amb els criteris de cerca⁵⁰.

Seguidament s'ha de numerar la fusta físicament, seguint la numeració del llibre de registre. S'apunta al registre manual el número, el títol, les mides, la tècnica, el material i la procedència (compra).

Una vegada realitzada la tasca de registre manual cal cercar publicacions il·lustrades amb matrius abadal de Mataró, que permetin associar la matriu a una estampa. En aquest cas ens hem centrat únicament en investigar al fons de la biblioteca, ja que no és un treball de recerca. Finalment, tota aquesta informació i les dades relatives a les planxes s'introdueixen al registre electrònic, que a la Biblioteca s'anomena «ajuda de cerca».

El procés de catalogació. Potser aquesta tasca sembla que s'escapi de la nostra disciplina, però des del nostre punt de vista, la matèria bibliogràfica i documental mereix la mateixa consideració i rellevància que qualsevol objecte artístic. Voldria també insistir en la interdisciplinarietat del fons de la Biblioteca de Catalunya, i en particular el fons Abadal, que esdevé objecte d'estudi tant per els historiadors que vulguin investigar i desenvolupar el context de la Catalunya Barroca, com també per part dels historiadors de l'art interessats en l'art d'aquesta època. Seria impossible l'accés i l'estudi a aquesta font sense la tasca del personal de la biblioteca, que ha conservat un patrimoni de tant alt valor

---

⁴⁸ REAU, Louis: *Iconografia del Arte Cristiano*. 6 vol. Barcelona: Ediciones del Serbal, 1995-2000.

⁴⁹ CARMONA MUELA, Juan: *Iconografía de los santos*. Madrid: Istmo, 2003. FERRANDO ROIG, Joan: *Iconografía de los santos*. Barcelona: Omega, 1994.

⁵⁰ LENOTI (Llista d'Encapçalaments de Noms i Títols de la Biblioteca de Catalunya).

artístic i cultural. Per aquestes raons considero indispensable fer una petita explicació dels procediments de catalogació i de processament dels documents al departament de la Unitat Gràfica, ja que sense aquesta tasca no es podria accedir al material, que en el cas de les matrius Abadal esdevenen matèria d'estudi i reconeixement per part de la història de l'art. Seria necessari que les diferents branques de la cultura treballessin en grup i no tant separadament per poder aportar cadascú la matèria de la seva disciplina i fer un treball molt més exhaustiu, ja que cadascú coneix unes eines diferents per accedir a les diferents informacions.

Per tal d'entendre millor tot això és necessari fer un breu apunt sobre el desenvolupament del procés de catalogació de la biblioteca, que comprèn tres fases: la descripció bibliogràfica per tal de reconèixer cada document, l'assignació de punts d'accés per facilitar la seva recuperació i la indexació i classificació per facilitar la seva recuperació a nivell de contingut.

LA DESCRIPCIÓ BIBLIOGRÀFICA

Se centra en l'elaboració del registre bibliogràfic, es recullen les diferents dades que descriu el document: el títol, les mencions de responsabilitat, el peu d'impremta, les característiques físiques (número de pàgines, centímetres, il·lustracions, tipus d'il·lustracions, taules, gràfics, làmines, retrats, etc). És a dir, totes les dades que, una vegada inserides al catàleg, permetran a l'usuari conèixer com és el document.

Abans que l'usuari pugui accedir al catàleg en línia, totes aquestes dades s'han de codificar d'acord amb el codi internacional MARC 21 de dades llegibles per màquina⁵¹, que també desenvolupa un format de sortida més simplificat basat en la ISBD (*International Standard Bibliographic Description*), per tal que el lector pugui comprendre la informació, ja que el resultat és molt semblant a les antigues fitxes de biblioteca⁵².

L'ASSIGNACIÓ DE PUNTS D'ACCÉS

És la segona part del procés de catalogació, i esdevé una tasca molt important, ja que permet recuperar els registres. És la paraula clau que ens permet trobar en el catàleg totes

---

⁵¹ Veure figura 7.

⁵² Veure figura 8.

aquelles obres relacionades amb el que cercam. Generalment els punts d'accés més utilitzats són l'autor, l'entitat el títol o la col·lecció, entre d'altres, i per tal d'establir-los s'utilitzen les Regles Angloamericanes de Catalogació⁵³. Aquestes normes són molt completes i extenses ja que contemplen totes les formes i variants que un autor o entitat pot presentar en un document (nom real, pseudònim, títol nobiliari, diminutiu...). Es tracta, doncs, d'optar per la fórmula per la qual la persona és coneguda normalment en el seu context. Cal tenir en compte, doncs, que per la seva complexitat i importància en el procés final, en molts casos aquesta tasca requereix investigar sobre els autors o entitats.

LA INDEXACIÓ I CLASSIFICACIÓ

La indexació consisteix en informar del contingut del llibre, és dir, del tema o temes que tracta a través d'uns termes. Això es fa a terme mitjançant una llista de paraules normalitzades o matèries. La llista que utilitza la Biblioteca és la Llista d'Encapçalaments de Matèria en Català (LEMAC), que s'ha adaptat de la versió anglesa Library of Congress Subject Headings (LCSH). Per exemple, a l'hora de tractar una matriu Abadal, el bibliotecari podria parlar de «gravat», de «xilografia», de «matriu de fusta», etc. segons el criteri d'aquell dia. Si cadascú ho fes a la seva manera seria un caos, i resultaria impossible recuperar els materials que tractin el mateix tema, perquè estarien dispersos i repartits en diferents termes. La llista de matèries assegura que hi hagi un control en l'ús de la terminologia, i estableix un control previ dels termes que s'accepten i els que no.

Un cop fet això, queda la tasca de classificar seguint la CDU (Classificació Decimal Universal), que comporta assignar a cada document un número que representa un dels camps del coneixement. La CDU classifica numèricament de manera jeràrquica els coneixements, de manera que cada número representa un camp del coneixement.

«La qualitat de la catalogació garanteix la identificació dels fons, evita la seva dispersió intel·lectual, facilita la recuperació de la informació i afavoreix els projectes de col·laboració. Mantenir la unitat dels punts d'accés i la exactitud dels registres és una tasca bàsica per construir catàlegs col·lectius i d'accés mundial.»⁵⁴

---

⁵³ **JOINT STEERING COMMITTEE FOR REVISION OF AACR:** *Angloamerican Cataloguing Rules (AACR2)*. Traducció d'Assumpció Estivill Rius. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2008.

⁵⁴ Per a la redacció del procés de catalogació s'ha utilitzat: Biblioteca de Catalunya [en línia] <<http://www.bnc.cat/El-Blog-de-la-BC/En-que-consisteix-la-Catalogacio>> [Consulta: 04/04/2013] i la informació proporcionada per la Unitat Gràfica.

7. LA DIGITALITZACIÓ

La Biblioteca de Catalunya disposa d'un departament que es dedica exclusivament a la digitalització dels documents. L'objectiu principal, d'aquesta tasca, és la preservació de l'original, ja que amb el procés de digitalització es disposa d'una rèplica digital i per tant es disminueix la demanda i el desgast que comporta l'ús de l'original.

Evidentment, se'n deriva una major accessibilitat a la informació, ja que l'usuari i l'estudiós poden consultar el document des de qualsevol lloc i en qualsevol moment. A més hem de tenir en compte que aquestes digitalitzacions acostumen a fer-se en una bona resolució per tal de que es pugui veure en detall tot el document per si l'estudiós vol apropar-se als detall, en el nostre cas, de les composicions o per si existeix una firma o data amagada. Amb tot, també hem de destacar que la digitalització dels documents permet fer una major difusió del fons.

En el procés de digitalització, la Biblioteca de Catalunya es basa en els estàndards de digitalització del CBUC (Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya) establerts l'any 2000⁵⁵. Malgrat que els criteris del CBUC encara són vàlids avui dia, aquests estàndards s'han anat revisant i actualitzant tenint en compte institucions de prestigi com la Library of Congress, la British Library, la Universitat de Harvard o la National Library of the Netherlands per tal d'adaptar-se a les noves necessitats.

Els estàndards de digitalització tenen uns requeriments mínims, que són clau per a tots els processos de digitalització de documents. Aquests requeriments mínims es basen en els usos més freqüents que té un document digitalitzat en una biblioteca. Aquests usos més freqüents són la preservació del document i l'accés telemàtic al document. Això es fa d'aquesta manera per dues raons bàsiques: és prioritària la conservació del document en el seu estat original i l'accés ràpid i de bona qualitat a les còpies digitalitzades d'aquests documents.

Quan s'inicia un procés de digitalització d'un document, es crea una còpia màster del document a partir de la qual es faran la resta de còpies. D'aquesta manera, s'evita el

---

⁵⁵ **Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya.** *Estàndards de digitalització: requeriments mínims.* [en línia] <<http://www.recercat.cat/handle/2072/97495>> [Consulta: 04/04/2013].

deteriorament del document original no digitalitzat i s'assegura que les còpies posteriors siguin de bona qualitat.

Hi ha tot un seguit de recomanacions establertes per als processos de digitalització que la Biblioteca de Catalunya utilitza per als seus documents. La Biblioteca considera indispensable que els documents es digitalitzin només una vegada, sobretot si es tracta de material antic, com el cas de l'àlbum Abadal, o documents amb un gran valor. És per això que s'ha de tenir molta cura a l'hora de crear el fitxer màster i elaborar tota la resta de còpies a partir d'aquest fitxer. Però la feina no s'acaba amb el material digitalitzat; un cop reben al departament les digitalitzacions, hi apliquen un control de qualitat per assegurar-se que el fitxer màster és de la millor qualitat possible, i veure si és necessari que per a una millor consulta per part dels usuaris és necessari realitzar una còpia amb imatges millorades digitalment. Així mateix, abans d'iniciar el procés de digitalització, valoren si cal restaurar un document abans o després de la digitalització, sobretot si és un document antic.

Per una altra banda, també s'especifiquen recomanacions de caire tècnic. Es proposa l'ús de formats estàndards i sistemes oberts, utilitzar una compressió baixa dels arxius per tal que no perdin qualitat, que s'ajusti a la mida de l'original per tal d'oferir a l'usuari una còpia digital el més fidel possible a l'original.

Els departament de digitalització de la biblioteca, també s'encarrega de crear l'OCR (Reconeixement Òptic de Caràcters) per disposar d'un índex de paraules cercables.

La digitalització del fons, com hem vist, és un objectiu molt important per la biblioteca i sobretot com a mitjà de preservació i conservació. El departament de digitalització disposa d'aparells de digitalització propis (càmeres, escàners...) i dels sistemes necessaris per tal d'anar realitzant la digitalització del fons de la Biblioteca. Però si bé és cert que hi ha determinats documents que tenen un gran format (com és el cas dels cartells) o bé són molt delicats (com és el cas dels pergamins) que requereixen aparells especials de gran cost per poder obtenir una bona imatge digital de qualitat. La biblioteca no disposa d'aquests aparells tant especials, ja que tenen un cost molt elevat i probablement no es podria treure el màxim profit. Per aquest motiu, en les darreres dècades, cada any la Biblioteca escollia un conjunt de documents, amb alguna d'aquestes característiques especials, i obria a concurs la seva digitalització, perquè és molt més rendible, que una empresa externa que es dediqui en exclusiva a la digitalització, realitzi aquestes tasques. La Biblioteca els fa

arribar de manera detallada un seguit de normes i pautes a seguir en els processos de digitalització, per tal que s'adeqüin a la seva normativa.

Respecte a l'Àlbum Abadal, la digitalització es va realitzar l'any 2006 per part del personal de Digitalització, no es va realitzar amb personal extern, ja que per les mides i el format era accessible i s'adequava als mitjans dels quals disposa la Biblioteca de Catalunya⁵⁶.

---

⁵⁶ Informació proporcionada pel departament de Digitalització.

8. CONSERVACIÓ I PRESERVACIÓ

Com hem vist, són molt importants les fases de catalogació i de digitalització per tal de garantir la preservació de les col·leccions. A més, la Biblioteca de Catalunya disposa del Servei d'Emmagatzemament, Preservació i Conservació (SEPIC) que s'encarrega, directament, de la conservació física del fons.

Totes aquestes mesures es basen en les directrius de preservació del Patrimoni Català que estableix la Llei 9/1993, de 30 de desembre, del Patrimoni Cultural Català: «Tots els béns integrants del patrimoni cultural català han d'ésser conservats per llurs propietaris, titulars d'altres drets reals i posseïdors. Es poden establir per reglament procediments per a l'eliminació de determinades classes de béns, si no han estat declarats d'interès nacional ni han estat catalogats. Les persones referides anteriorment han de facilitar informació sobre l'estat dels béns i sobre llur utilització, si els ho demana l'Administració»⁵⁷.

El SEPIC s'encarrega, doncs, d'organitzar i gestionar els dipòsits de la biblioteca, és a dir que per una banda gestiona les condicions d'espai i equipament i per una altra banda s'encarrega del lliurament de documents a les sales de lectura. Té cura de la conservació i de la preservació dels documents i alhora assessora altres institucions del país en relació a aquestes matèries.

Conservar, mantenir i transmetre el suport material de l'objecte patrimonial és la tasca principal de la disciplina de conservació. La transmissió de l'objecte en la seva consistència física suposa garantir que els valors culturals, històrics o artístics perdurin. Tant important és el suport com el missatge. Des d'aquesta constatació, el primer aspecte que cal aclarir és la diferenciació entre conservació, que pretén prevenir el deteriorament de la peça i la restauració, que repara la peça malmesa. Ambdues es complementen, però l'aplicació d'un procés de restauració implica la ineficàcia o l'absència de mitjans de conservació preventiva⁵⁸.

---

⁵⁷ **Catalunya.** Llei 9/1993, de 30 de desembre, del patrimoni Cultural Català. (DOGC [en línia], núm. 1807, d'11.10.1993) <http://www.paeria.es/arxius/ordenances/Document_cat_101.pdf> [consulta: 10/05/13] Títol segon, capítol I, secció primera, article 21.

⁵⁸ **GONZÁLEZ-VARAS, Ignacio:** *Conservación de Bienes Culturales. Teoría, historia, principios y normas.* Madrid: Càtedra, 2008, pàg. 73.

La conservació preventiva garanteix la correcta conservació i manteniment dels béns culturals a través de tots els mitjans possibles externs a l'objecte. Són per tant objecte de la conservació preventiva: la seguretat contra incendis i antirobatori, a més del control de les condicions ambientals com la il·luminació, la temperatura, la humitat... També és important tenir en compte altres factors, com l'equilibri amb l'ambient en el qual es troben (per exemple quan es canvia d'ubicació una peça artística), les possibles intervencions que ha sofert amb anterioritat, les característiques dels materials i el seu procés de fabricació⁵⁹.

8.1. La conservació preventiva als dipòsits de la biblioteca

El fons abadal ens serveix per veure i il·lustrar com han canviat els dipòsits de la Biblioteca de Catalunya i, per tant, els mètodes de preservació. Com hem explicat en relació als orígens de la Biblioteca, hem vist que es va crear per part de la Diputació de Barcelona. Llavors, en els seus inicis, la Biblioteca estava ubicada al Palau de la Generalitat. Però ben aviat les adquisicions, els intercanvis i les donacions varen crear un problema d'espai, calia aconseguir un emplaçament prou gran que permetés el creixement del fons a llarg termini.

L'ajuntament de Barcelona tenia en propietat l'Hospital de la Santa Creu, que l'any 1930 va ser desallotjat, ja que es traslladaren les funcions mèdiques a l'actual Hospital de Sant Pau. Esdevenia un lloc idoni per a la ubicació de la Biblioteca, i l'any 1931 va ser declarat patrimoni històric de Barcelona i l'Ajuntament decidí cedir gran part de l'edifici⁶⁰. Va ser a partir de l'acta de 1931 on es va establir un acord entre la Diputació i l'Ajuntament pel qual s'autoritzava la restauració i l'habilitació de l'antic Hospital per tal d'ubicar-hi les activitats de la Biblioteca de Catalunya⁶¹.

Jordi Rubió i Balaguer, com a director de l'entitat, fou l'encarregat d'estudiar la nova organització de la biblioteca en aquest edifici gòtic. En aquesta època, les matrius i la resta del fons de reserva es varen ubicar a l'edifici de la Gardunya, un edifici annex a l'ala oest de la Biblioteca, on se situa avui dia la Unitat Gràfica⁶².

---

⁵⁹ **GONZÁLEZ-VARAS, Ignacio:** *Conservación de Bienes Culturales. Teoría, historia, principios y normas*. Madrid: Càtedra, 2008, pàg. 77.

⁶⁰ **BIBLIOTECA DE CATALUNYA:** *La Biblioteca de Catalunya* [recurs electrònic] Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007 < <https://botiga.bnc.cat/publicacions/GuiaBC-cat.pdf> > [consulta: 10/03/13]

⁶¹ **PUIG i OLIVER, Jaume:** Pla Biblioteca de Catalunya. Butlletí de l'Associació de Bibliotecaris de Catalunya [en línia] 1985, núm. 8. [consulta: 08/04/2013]. Disponible a: <<http://www.raco.cat/index.php/ButlletiBibliotecaris/article/view/73810/85489>>. ISSN:0212-0135.

⁶² Informació proporcionada per la Unitat Gràfica.

Ja en la dècada dels vuitanta es va veure necessària la remodelació de la Biblioteca, calia adaptar-se a les noves funcions, a les noves tecnologies i als nous serveis. Per això, es va aprovar un projecte d'ampliació de la Biblioteca que es va dur a terme entre 1991 i 1998. Aquesta reforma plantejava la construcció d'un nou edifici annex a la biblioteca dotat amb quatre plantes subterrànies de dipòsit i un edifici annex per allotjar diversos serveis de la biblioteca i els departaments que no disposaven de prou espai⁶³. Finalitzades les obres, l'any 1998 es va inaugurar el nou edifici i dipòsit de la Biblioteca⁶⁴.

Exteriorment s'hi han construït quatre plantes, però allò realment important d'aquesta construcció són els dipòsits. Es va plantejar un edifici compacte de quatre plantes subterrànies, però que finalment varen ser tres ja que en el moment de perforar l'últim nivell va ser impossible continuar a causa de la duresa del sòl. Aquestes plantes subterrànies estan construïdes amb murs de formigó i estructura de pilastres i jàsseres⁶⁵.

Amb les obres acabades, es van traslladar la Sala de Reserva i els materials al magatzem nou. Va ser un procés llarg, ja que s'havia de plantejar a priori la organització dels dipòsits. Els nous dipòsits tenien la capacitat d'assolir quaranta kilòmetres de prestatgeria, d'aquesta manera podem entendre que fou una tasca que es va haver de realitzar de manera molt organitzada i progressivament⁶⁶. Les previsions inicials d'ocupació del dipòsit ben aviat van quedar superades. En aquest mateix moment hi va haver un increment del fons, quan es varen transferir a la Biblioteca diverses seccions i serveis que depenien del Departament de Cultura, juntament amb el creixement dels donatius⁶⁷.

Per aquest motiu, ben aviat, ja l'any 2002, es començaren a fer gestions per tal d'aconseguir nous espais on ubicar el fons que quedava dispersat per la Biblioteca. El Departament de Cultura disposava d'un immoble a l'Hospitalet, i accedint a les demandes promulgades per la Biblioteca es va cedir una planta a la Biblioteca de Catalunya, adaptant-la i adequant-la per ser utilitzada com a dipòsit extern. A partir de l'any 2007 es va traslladar part del dipòsit de la biblioteca, principalment aquells documents i materials que tenien menys demanda per a consultes (llibres de gran format, matrius de gravat...) ⁶⁸.

---

⁶³ **BIBLIOTECA DE CATALUNYA:** *La Biblioteca de Catalunya* [recurs electrònic] Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007. < <https://botiga.bnc.cat/publicacions/GuiaBC-cat.pdf> > [consulta 10/03/13].

⁶⁴ Veure figura 9.

⁶⁵ **FONTANALS JAUMÀ, Reis:** *Biblioteca de Catalunya, 100 anys: 1907-2007*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007, pàg. 374

⁶⁶ Veure figura 10.

⁶⁷ Informació proporcionada per la Biblioteca de Catalunya.

⁶⁸ Veure figura 11.

Per les seves característiques, les matrius Abadal de Moià- Manresa es van enviar a aquest nou dipòsit de l'Hospitalet⁶⁹.

Després d'haver realitzat l'inventari i la catalogació de les matrius de Mataró, s'han enviat també al dipòsit extern de l'Hospitalet, per tal que es mantinguin en relació a les altres i també perquè aquest dipòsit disposa de millors serveis d'emmagatzematge. Per a la preservació de es matrius disposen de calaixeres especials de gran format i de gran seguretat⁷⁰.

8.1.1. Característiques i condicions dels dipòsit de la Biblioteca de Catalunya

A l'Estat espanyol no existeix una normativa específica per a la construcció d'arxius i biblioteques, però l'any 1997 el Ministeri de Cultura va publicar les anomenades *Recomendaciones para la edificación de archivos*⁷¹. Aquest manual tècnic proposa les característiques que haurien de tenir els edificis destinats a arxius per tal de garantir la màxima funcionalitat dels serveis. Proposa també les característiques idònies en relació a la preservació adequada del fons en relació als requeriments de cada suport. Per altra banda, queden definides les característiques ideals que haurien d'aconseguir els arxius per tal de garantir la seguretat de les seves col·leccions. Per últim, es fa una recomanació de les característiques dels materials constructius més adequats en relació a la *Normativa Básica de Edificación* insistint en especial a la NBE-CT-79 sobre Condiciones Térmicas de los Edificios⁷² i en la NBE CPI-96 sobre condiciones de protección contra incendios⁷³.

8.1.2. Seguretat contra incendis

Està dotat amb les darreres tècniques en matèria de seguretat: per una banda disposa de sistemes antiincendis que s'activen per sensors de calor. Per altra banda, tenint en compte

---

⁶⁹ FONTANALS JAUMÀ, Reis: *Biblioteca de Catalunya, 100 anys: 1907-2007*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007, pàg. 375.

⁷⁰ Veure figures 12 i 13.

⁷¹ SIMONET BARIO, Julio Enrique: *Recomendaciones para la edificación de los archivos*. Madrid: Dirección de Archivos Estatales, 1992.

⁷² Norma Básica de la Edificación NBE-CT-79 sobre Condiciones Térmicas de los Edificios. REAL DECRETO 2429/1979, de 6 de julio. (BOE 22/10/1979).

⁷³ Norma Básica de la Edificación-NBE CPI-96 sobre condiciones de protección contra incendios. Real Decreto 2177/1996, de 4 de octubre. (BOE 29/10/1996).

el que estableix la NBE CPI-96 sobre condicions de protecció contra incendis⁷⁴ «de manera genèrica els edificis s'han de compartimentar en sectors d'incendis, mitjançant elements que resisteixin el foc, de manera que cada un dels sectors tenguin una superfície construïda menor de 2.500 m²» a cada planta del dipòsit hi ha tres seccions tallafocs i portes que resisteixen al foc, uns quinze minuts, que es tanquen automàticament al accionar-se una alarma⁷⁵.

8.1.3. Control de la humitat i de la temperatura

Per tal de garantir les millors condicions per a la preservació del fons, els dipòsits disposen també d'estacions climàtiques per controlar la humitat i la temperatura ambiental.

Gairebé tots els objectes són sensibles a les variacions d'humitat ambiental, per això és necessari mesurar-la, controlar-la i estabilitzar-la al màxim per garantir la seguretat dels materials. La humitat relativa és la que interessa conèixer per el control de l'ambient, ja que quan s'acosta a valors extrems pot alterar els materials d'origen orgànic, afavorir la corrosió dels metalls i la proliferació d'organismes degradadors.

La humitat relativa (HR) és la relació en percentatge entre la quantitat de vapor d'aigua continguda en l'aire (humitat absoluta) i la que existiria si, a la mateixa temperatura, l'aire estigués saturat. En unes condicions ideals es podria fixar el límit mínim en un 45% de HR, i el límit màxim en un 65%. Pel que fa al rang òptim per a la conservació de la majoria dels objectes, es pot situar al voltant del 55% de HR, amb una variació més o menys del 5%. La temperatura està estretament relacionada amb la humitat i actua accelerant o retardant l'activitat biològica i les reaccions químiques. Per a la conservació d'objectes es consideren ideals temperatures molt baixes, que no són confortables, per això el nivell aconsellat se situa als 18°, amb una variació més o menys de 2° i amb una fluctuació màxima diària de 1,5°C.

Si bé és important el rang òptim seleccionat, és gairebé més important la constància d'aquestes condicions, tant de dia i de nit com en les diferents estacions, ja que qualsevol canvi brusca i ràpid pot ser molt més perjudicial per a l'objecte. Les oscil·lacions brusques

---

⁷⁴ Norma Básica de la Edificación-NBE CPI-96 sobre condiciones de protección contra incendios. Real Decreto 2177/1996, de 4 de octubre. (BOE 29/10/1996), capítol 2, article 4.

⁷⁵ FONTANALS JAUMÀ, Reis: *Biblioteca de Catalunya*, 100 anys: 1907-2007. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007, pàg. 374.

de temperatura i humitat causen fortes tensions de contracció i dilatació. Les variacions de HR causen alteracions dimensionals i estructurals (físiques) en els objectes, com també reaccions químiques o l'atac . Els materials higroscòpics (fusta, os , ivori) s'inflen quan absorbeixen humitat i es contrauen a temperatures elevades, de manera que poden afavorir l'aparició d'esquerdes i fissures, arribant inclús a la desintegració⁷⁶.

8.2. La restauració de matrius xilogràfiques

Segons l'espècie i el tipus de tall de la fusta les alteracions que es poden produir poden variar notablement. Això no obstant, en general aquest material té unes característiques comunes que s'han de tenir en compte a l'hora de la seva conservació, com són l'higroscopicitat (la capacitat d'absorbir i desprendre humitat segons les condicions ambientals) i l'anisotropia (característica de la fusta segons la qual no es comporta de la mateixa manera en totes les seves parts quan es sotmet a força o pressió)⁷⁷.

8.2.1. Servei de Restauració

La Biblioteca de Catalunya disposa d'un departament de restauració, a la seu de Villarroel. Però no restauren matrius de cap tipus, només es dediquen a la restauració del paper i d'altres materials com el pergamí, ja que aquest tipus de material té preferència, perquè, atenant a les seves característiques, es desgasta molt abans. A més, aquest departament únicament està integrat per tres restauradores que han d'abastar la demanda de tota la Biblioteca. Amb un sistema de rotació, cada tres mesos reben els materials d'un dels departaments que integren la Biblioteca⁷⁸.

Per això, hem investigat sobre les actuacions prèvies que s'haguessin pogut fer a les matrius, però no hi constància als arxius de la Biblioteca de Catalunya de quines s'han dut a terme.

---

⁷⁶ CALVO, Ana: *Conservación y restauración. Materiales, técnicas y procedimientos*. Barcelona: Ediciones del Serbal, 1997, pàg. 117, 118 i 214.

⁷⁷ CALVO, Ana: *Conservación y restauración. Materiales, técnicas y procedimientos*. Barcelona: Ediciones del Serbal, 1997, pàg. 137 i GONZÁLEZ-VARAS, Ignacio: *Conservación de Bienes Culturales. Teoría, historia, principios y normas*. Madrid: Cátedra, 2008, pàg. 104.

⁷⁸ Informació proporcionada per el departament de Restauració.

Un dels pocs estudis que trobem en relació a les matrius dels Abadal és un article publicat a la revista *Unicum*⁷⁹ per part de la restauradora i conservadora de matrius Mercè Alonso Casanovas. Aquest article ens explica que s'ha realitzat un estudi de l'estat de totes les matrius de la biblioteca per tal de definir un projecte d'actuació restauradora en el futur. Malauradament, a l'article només se'n fa un breu resum i s'esmenta que la memòria i les conclusions es publicaran en un futur. Un altre estudi sobre les matrius xilogràfiques de la Biblioteca de Catalunya és la de Jaume Arbona Arguimbau⁸⁰, un estudiant d'arquitectura de la Universitat Politècnica de Catalunya que, en els seu projecte de final de carrera, elabora un estudi a priori de l'estat de les matrius i proposa el disseny d'una cambra de conservació i tractament.

Investigant sobre el tema de la restauració de matrius xilogràfiques he observat que no hi ha gaires estudis sobre el tema, per tant, ens hauríem de basar en manuals generals de restauració de fusta. A trets generals, podem establir que aquests manuals proposen que els tractaments de la fusta poden abastar des de la desinsectació o tractaments contra els insectes xilòfags i altres agents de biodeteriorament, com els fongs, fins a la consolidació, que és un tractament destinat a tornar la consistència a la fusta.

---

⁷⁹ **ALONSO CASANOVAS, Mercè:** Les matrius xilogràfiques un patrimoni per recuperar. *Revista Unicum*, 2006, vol. 5, pàg. 90-96.

⁸⁰ **ARBONA ARGUIMBAU, Jaume:** *Estudi sobre les matrius xilogràfiques de la Biblioteca de Catalunya*. Director de treball de final de carrera: Joaquín Montón Lecumberri i Francesc Jordana Riba. Barcelona: Escola Universitària Politècnica de Barcelona, 1998.

8.3. Criteris de preservació

Són les pautes d'actuació en la conservació, flexibles i variables quant a mètodes i materials, però rigoroses en l'objectiu de salvaguardar la integritat del valor cultural dels objectes. Com hem estat veient fins ara, per tal de poder dur a terme una actuació plenament correcta envers la obra patrimonial, cal conèixer el contingut de l'obra, el seu context de creació, els materials i les tècniques. Però cal també, per no caure en una decisió errònia, tenir en compte plantejaments teòrics envers la conservació i la restauració, que en certa manera en proposin una guia per escollir els millors criteris de preservació.

Avui dia, la teoria de la restauració iniciada per Cesare Brandi és una de les bases fonamentals que conformen els criteris d'intervenció a la majoria de països⁸¹. Aquesta teoria proposa, en trets generals, que cal considerar l'obra artística a través de dues vessants tant com objecte estètic com històric. Planteja també, a l'hora de la restauració, tractar-la com quelcom d'unitari i representatiu del pas del temps, sense caure en la falsificació artística o històrica i sense eliminar la pàtina històrica del temps.

Aquests criteris volen establir uns plantejaments generals en relació a la preservació del patrimoni en les millors condicions. A mode de síntesi, podríem citar-los d'aquesta manera: en relació a la conservació preventiva cal crear un medi ambient d'acord amb les exigències de durabilitat de l'objecte. Això implica el coneixement del comportament físic i químic dels materials que componen l'obra i del seu entorn.⁸²

A l'hora de la restauració cal un coneixement previ de les materials i el context de l'obra, com també de les causes que han originat, si és el cas, un procés de degradació.

Cal actuar seguint la premissa de la mínima intervenció, és a dir, manipular l'obra el mínim possible per no sotmetre-la a riscos innecessaris per garantir-ne la màxima conservació. S'ha de tenir en compte que aquesta intervenció respecti l'obra íntegrament en els aspectes formals, materials i estructurals. Cal també evitar eliminar la pàtina històrica per tal de preservar tota la informació que proporciona. El restaurador ha de renunciar a tota participació creadora, per tal de respectar l'obra original de l'autor, de manera que sempre es pugui diferenciar l'original de l'afegit.

---

⁸¹ BRANDI, Cesare: *Teoría de la restauración*. Madrid: Alianza Forma, 2007.

⁸² CALVO, Ana: *Conservación y restauración. Materiales, técnicas y procedimientos*. Barcelona: Ediciones del Serbal, 1997, pàg. 68-69.

Dos altres punts molt importants que cal tenir en compte són la reversibilitat i l'estabilitat. El primer comporta que qualsevol material afegit s'ha de poder retirar en un moment posterior. El segon estableix que els nous materials que s'apliquin a l'obra han de ser compatibles amb els components de l'obra original. Evidentment és imprescindible un procés de documentació. Abans d'iniciar una intervenció directa cal recollir tota la informació disponible en relació a l'obra, i després d'aquesta també cal deixar constància dels tractaments que s'hi han aplicat⁸³.

---

⁸³ GONZÁLEZ-VARAS, Ignacio: *Conservación de Bienes Culturales. Teoría, historia, principios y normas*. Madrid: Cátedra, 2008, pàg. 100-103.

9. LA DIFUSIÓ DE LES MATRIUS XILOGRÀFIQUES DELS ABADAL

Com havíem esmentat anteriorment, la Biblioteca de Catalunya, com a biblioteca nacional, té com a objectiu recollir i conservar el patrimoni bibliogràfic català, però alhora també té com objectiu fer-ne difusió.

En relació a les matrius Abadal, la Biblioteca ha fet diverses actuacions per apropar-les al públic, però en destaquen dues exposicions que de manera més directa han tractat l'art d'aquests impressors i gravadors catalans.

L'any 2007 es va fer una exposició a l'Espai Zero de la Biblioteca de Catalunya dedicada a exclusivament a la producció gràfica dels impressors Abadal⁸⁴. Es va fer una selecció de les matrius i estampes més representatives de la seva obra. Aquest mateix any 2013, s'ha realitzat a la Sala d'exposicions de la Biblioteca una exposició dedicada a la il·lustració gràfica a llibres i revistes. En aquesta mostra es feia un recorregut històric de les arts gràfiques partint del treball realitzat per els mestres Abadal, als quals es dedicava la primera part de l'exposició⁸⁵.

---

⁸⁴ **SOCIAS BATET, Immaculada** (comissària): *Els gravadors Abadal i la col·lecció a la BC 31/08/2007 – 30/09/2007*. Barcelona: Espai Zero de la Biblioteca de Catalunya, 2007.

⁸⁵ **FONTBONA, Francesc i MOLAS, Maria del Tura** (comissaris): *La il·lustració gràfica a llibres i revistes, 19/02/2013- 15/03/2013*. Barcelona: Sala d'exposicions de la Biblioteca de Catalunya, 2013.

CONCLUSIÓ

Després de presentar la família Abadal i de fer una aproximació a les característiques de la tècnica xilogràfica, indispensables per poder tractar el cos de l'estudi, hem tractat la conservació i la preservació d'aquest patrimoni català gràcies a la Biblioteca de Catalunya. Primer de tot, hem explicat els objectius de la Biblioteca de Catalunya i la seva missió com a biblioteca nacional, és a dir, recollir, conservar i difondre el patrimoni. Hem tractat el context d'entrada del fons Abadal a la Biblioteca, és a dir, els motius i raons que van fer adquirir-lo. Partint del departament que s'encarrega del seu tractament, la unitat gràfica, hem presentat la catalogació, que és la primera fase de preservació del fons. Com a segona fase, hem estudiat la digitalització del fons, com a eina per difondre i preservar els materials per evitar que es malmetin. El següent apartat que hem desenvolupat en el nostre estudi és la conservació i preservació dels fons de la Biblioteca de Catalunya. Aquí s'han tingut en compte les condicions i característiques dels dipòsits, les qüestions de conservació preventiva i les normes i la problemàtica de la restauració. Finalment, i com a últim apartat del nostre estudi, abordem el tema de la difusió de les matrius xilogràfiques Abadal.

Amb aquest treball, hem pretès posar de relleu la importància d'aquest tresor conservat gràcies a la Biblioteca, i també fer-ne una mica de difusió. En general, la història no ha sabut valorar prou aquest art, perquè sovint se'l considerava una simple art manual. Volíem, amb aquest estudi, destacar la importància del valor d'aquest fons i també la gran tasca que realitzen els bibliotecaris i bibliotecàries, que esdevenen vertaders conservadors i preservadors del patrimoni artístic català.

No obstant això, aquestes matrius no han rebut cap tipus de restauració, que potser seria necessari realitzar per tal d'evitar que es facin malbé abans d'hora. Conscients que no es poden restaurar perquè no hi ha prou recursos, ni econòmics ni materials, el personal de la biblioteca s'ha preocupat d'aplicar de la millor manera possible unes actuacions de conservació preventiva. Han previst una conservació de les matrius en un indret i en unes condicions prou favorables que eviten el seu deteriorament.

Per tant veiem i reconeixem la important tasca que ha realitzat la biblioteca, conservant les matrius Abadal que són patrimoni de Catalunya, i sense la seva intervenció hauria estat impossible gaudir-ne avui dia. El fet que es conservi aquest fons artístic a la Biblioteca de

Catalunya és circumstancial, és a dir, no és important que es conservin a un museu o a una biblioteca. Allò realment important és que les institucions que s'encarreguen de conservar el patrimoni conservin seguint els mateixos criteris i que es pugui realitzar una de les finalitats primordials de totes aquestes institucions, que és donar a conèixer el patrimoni i facilitar l'accés al públic.

10. BIBLIOGRAFIA

AAVV: *Cincuenta años de la antigua Biblioteca de Catalunya*. Barcelona: Biblioteca central de la Diputación de Barcelona, 1968.

AAVV: *Good handling principles and practice for library*. Londres: The British Library, 2000.

AINAUD DE LASARTE, J.: *El grabado. A: Ars Hispaniae*. Madrid: Editorial Plus Ultra, 1962, vol. XVIII, pàg. 245-320.

ALONSO CASANOVAS, Mercè: Les matrius xilogràfiques un patrimoni per recuperar. *Revista Unicum*, 2006, vol. 5, pàg. 90-96.

ALTARRIBA, Núria; PLANET, Anna M.: Biblioteques nacionals: estat de la qüestió. *Bibliodoc: anuari de biblioteconomia, documentació i informació*. [en línia] 1999, pàg. 63-74 [Consulta: 07/02/2013]. Disponible a: <<http://www.raco.cat/index.php/Bibliodoc/article/view/16609/16450>>. ISSN: 1887-3014.

AMADES, Joan: *Imatgeria Popular Catalana: les auques*. Barcelona: Editorial Orbis, 1931.

ARBONA ARGUIMBAU, Jaume: *Estudi sobre les matrius xilogràfiques de la Biblioteca de Catalunya*. Director de treball de final de carrera: Joaquín Montón Lecumberri i Francesc Jordana Riba. Barcelona: Escola Universitària Politècnica de Barcelona, 1998.

BALDINI, Umberto: *Teoria del Restauro e unità di metodologia*. Florència: Naridni, 1979.

BECK, James: *La Restauración de obras de arte: negocio, cultura, controversia y escándalo*. Barcelona: Serbal, 1997.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA: *La Biblioteca de Catalunya* [recurs electrònic] Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007. <<https://botiga.bnc.cat/publicacions/GuiaBC-cat.pdf>> [Consulta: 10/03/13].

Biblioteca de Catalunya. *Format Marc 21 per a dades bibliogràfiques* [en línia]. <<http://www.bnc.cat/sprof/normalitzacio/marc21bf/bfindex.html>> [Consulta: 21/04/13].

Biblioteca de Catalunya. *El procés de Catalogació* [en línia]. <<http://www.bnc.cat/El-Blog-de-la-BC/En-que-consisteix-la-Catalogacio>> [Consulta: 04/04/2013].

BONNARDOT, Alfred: *Essai sur l'art de restaurer les estampes et les livres*. Paris: Castel, 1858.

BRANDI, Cesare: *Teoría de la Restauración*. Madrid: Alianza, 1988.

CALVO, Ana: *Conservación y restauración. Materiales, técnicas y procedimientos*. Barcelona: Ediciones del Serbal, 1997.

CARMONA MUELA, Juan: *Iconografía de los santos*. Madrid: Istmo, 2003.

CARRETÉ NADAL, Josep Maria: *Comunidad de Cataluña: a favor del Patrimonio. Restauro. Revista Internacional del Patrimonio Histórico*, 2008, núm. 1, pàg. 74-78.

CASANOVAS, Maria Aurora: « El gravat ». A: *Art Català*. Barcelona: Aymà, 1958, vol.2, pàg. 125-308.

Catalunya. Llei 4/1993, de 18 de març, del sistema bibliotecari de Catalunya. (DOGC [en línia] núm. 1727, de 29/03/1993) <http://www20.gencat.cat/docs/CulturaDepartament/SID/Documents/Arxiu/LLEI%204_1993,%20de%2018%20de%20mar%C3%A7,%20del%20sistema%20bibliotecari%20de%20Catalunya.pdf> [Consulta: 10/05/13].

Catalunya. Llei 9/1993, de 30 de desembre, del patrimoni Cultural Català. (DOGC [en línia], núm. 1807, d'11/10/1993) <http://www.paeria.es/arxius/ordenances/Document_cat_101.pdf> [Consulta: 10/05/13].

CHAMBERLAIN, W.: *Grabado en madera y técnicas afines*. Madrid: Herman Blume, 1998.

Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya. *Estàndards de digitalització: requeriments mínims* [en línia] <<http://www.recercat.cat/handle/2072/97495>> [Consulta: 04/04/2013].

COSTA I OLLER, Francesc: *L'art dels Abadal: impressors xilògrafs de Mataró dels segles XVIII i XIX.* Barcelona: Alta Fulla, 1994.

DAWSON, J.: *Guía completa de grabado e impresión: técnicas y materiales.* Madrid: Blume, 1982.

ESTEVE BOTEY, Francisco: *El grabado de madera y su acrecimiento en España.* Madrid: Escuela de artes y oficios artísticos, 1942.

ESTEVE BOTEY, Francisco: *Historia del grabado.* Madrid: Editorial Clan, 1993.

FERRANDO ROIG, Joan: *Iconografía de los santos.* Barcelona: Omega, 1994.

FONTANALS JAUMÀ, Reis: *Biblioteca de Catalunya, 100 anys: 1907-2007.* Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007.

FONTANALS JAUMÀ, Reis: *La fundació d'una biblioteca nacional. La Biblioteca de Catalunya entre 1907 i 1923. Textos Universitaris de Biblioteconomia i Documentació.* [en línia] Desembre 2009, núm. 23 [Consulta: 05/04/2013]. Disponible a: <<http://www.ub.edu/bid/23/fontanals1.htm>>. ISSN: 1575-5886.

FONTBONA, Francesc: *La xilografia a Catalunya entre 1800 i 1923.* Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1992.

GALLEGO GALLEGU, Francisco: *Historia del grabado en España.* Madrid: Cátedra, 1979.

GONZÁLEZ-VARAS, Ignacio: *Conservación de Bienes Culturales. Teoría, historia, principios y normas.* Madrid: Cátedra, 2008.

HINDT, A. M.: *A History of Engraving and Etching. From de 15 th century to the year 1914.* New York: Dover, 1963.

IEC: *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*. Vol.7. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1932.

JOINT STEERING COMMITTEE FOR REVISION OF AACR: *Angloamerican Cataloguing Rules (AACR2)*. Traducció d'Assumpció Estivill Rius. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2008.

LARRAYA, Tomas: *Xilografia. Historia y técnicas del grabado en madera*. Barcelona: Meseguer, 1979.

MACARRÓN MIGUEL, Ana Maria: *Historia de la Conservación y la restauración*. Madrid: Tecnos, 1995.

Norma Básica de la Edificación NBE-CT-79 sobre Condiciones Térmicas de los Edificios. REAL DECRETO 2429/1979, de 6 de julio. (BOE [en línea] 22/ 10/1979) <<http://saralx.es/normativa/01%20EDIFICACION/07%20ordenar/RD%202429%201979%20CT-79%20condiciones%20termicas%20edificios.pdf>> [Consulta: 10/05/13].

Norma Básica de la Edificación NBE CPI-96 sobre condiciones de protección contra incendios. Real Decreto 2177/1996, de 4 de octubre. (BOE [en línea] 29/10/1996) <http://www.uhu.es/master2007/teoria/RD%202177_1996.pdf> [Consulta: 10/05/13].

PLANET, Anna: *La Biblioteca de Catalunya, cap al proper mil·leni*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1999.

PLENDERLEITH, H. J: *La conservación de antigüedades y obras de arte*. Valencia: Instituto Central de Conservación y Restauración de Obras de Arte, Arqueología y Etnología. Ministerio de Educación y Ciencia. Dirección General de Bellas Artes, 1967.

PUIG i OLIVER, Jaume: Pla Biblioteca de Catalunya. *Butlletí de l'Associació de Bibliotecaris de Catalunya* [en línea] 1985, núm. 8. [Consulta: 08/04/2013]. Disponible a: <<http://www.raco.cat/index.php/ButlletiBibliotecaris/article/view/73810/85489>>. ISSN: 0212-0135.

REAU, Louis: *Iconografía del arte cristiano. 6. Vol.* Barcelona: Ediciones del Serbal, 1996-2000.

RUIZ de LACANAL RUIZ MATEOS, Maria Dolores: *Conservadores y Restauradores. En la historia de la Conservación y Restauración de Bienes Culturales.* Sevilla: Morón de la Frontera: Gráficas Olimpia, 1994.

SIMONET BARIO, Julio Enrique: *Recomendaciones para la edificación de los archivos.* Madrid: Dirección de Archivos Estatales, 1992.

SOCIAS BATET, I.: Pere Abadal i Morató: un renovador del gravat català del siscent. *Ex-libris, portaveu de l'Associació Catalana d'Exlibristes.* Juliol- desembre 1992, núm. 7, pàg. 22-23.

SOCIAS BATET, Immaculada: *Catàleg del fons Abadal de la Biblioteca de Catalunya.* Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2006.

SOCIAS BATET, Immaculada: *Els Abadal, un llinatge de gravadors.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.

SOCIAS BATET, Immaculada: *Els Abadal, un llinatge de gravadors: sobre el fons de la Biblioteca de Catalunya.* Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1992.

SOCIAS BATET, Immaculada: L'aportació dels xilògrafs Abadal en el camp de la cultura Catalana. *Dovella, revista cultural de la Catalunya Central.* Abril 1991, núm. 37, pàg. 17-24.

VIVES, Rosa: *Del cobre al papel. La imagen multiplicada.* Barcelona: Icaria, 1994.

12. ANNEX

Figura 1. *Sant Antoni de Pàdua.* Registre de planxa: 126.
Àlbum de mostres Abadal, fol 126.
Signa: «Fet en Moya per Pera Abadal Adroguer».

Figura 2. *Lo gat qui menge lo rat.* Registre de planxa: 158
Àlbum de mostres Abadal, fol 158.

Figura 3. *Abre el oio.* Registre de planxa: 159. Àlbum de mostres Abadal, fol 159.

Figura 4. *Sant Maurici.* Registre de planxa: 87. Àlbum de mostres Abadal, fol 87.

Figures 5 i 6.

```

CAPÇALERA 00000nrm a2200169 a 4500
001 .b53938665
008 121218s17uul8uuspcnrrn zxx
040 ES-BaBC|bcat|cES-BaBC|egihc
100 3 Abadal (Família)
245 10 [Matrius xilogràfiques de la impremta Abadal de Mataró]
      |h[Objecte]
260 |c[17?-18?]
300 429 matrius xilogràfiques ;|c21 x 30 cm o menys
500 Títol proporcionat pel centre catalogador
610 27 Abadal|c(Família)
655 7 Matrius xilogràfiques|xAutoria catalana|y1700-1900|2gmgpc/
      /cat
856 4 |3Ajuda de cerca|uhttp://www.bnc.cat/content/download/
      74519/1188356/file/Abadal+Matar%C3%B3.pdf
909 ugepb
  
```

Figura 7. Format Marc 21, on es registren les dades en relació al fons per de manera que ho pugui llegir la màquina i que la informació sigui processada per tal de poder recuperar i enllaçar els diversos materials en relació a un mateix fons.

Autor **Abadal (Família)**
 Títol **[Matrius xilogràfiques de la impremta Abadal de Mataró] [Objecte]**
 Publicació [17?-18?]
 Descripció 429 **matrius** xilogràfiques ; 21 x 30 cm o menys

Exemplars   **Registre Complet**   [Enllaç permanent a aquest títol](#)

Notes Títol proporcionat pel centre catalogador
 Matèries **Abadal (Família)**
 Gènere/Forma **Matrius xilogràfiques -- Autoria catalana -- 1700-1900**

Localització	Topogràfic	Volum Còpia	Consulta	Tipus de préstec	Nota
DR Hospitalet	MX 7440		SALA RESERVA	NO ES PRESTA	
DR Hospitalet	MX 7441		SALA RESERVA	NO ES PRESTA	

Figura 8. Format de sortida de les dades, simplificat, per tal que l'usuari les pugui entendre.

Figura 9: part exterior del dipòsit, ampliació dels anys 90 (hospital de la Santa Creu).

Figura 10: interior del dipòsit (hospital de la Santa Creu).

Figura 11: interior del dipòsit de l'Hospitalet.

Figures 12 i 13: calaixeres on es guarden les matrius xilogràfiques.

LA SECCIÓ DE GRAVATS, DIBUIXOS I MAPES

ORIGEN I APORTACIONS

La Secció de Gravats, Dibuixos i Mapes s'estructurà en 1923 acomplint així del tot l'esquema enunciat als estatuts de la Biblioteca (article IV) que assenyalava que aquesta es componia de Manuscrits, Impresos i Reproduccions Gràfiques i que aquestes comprendrien Plànols i Cartes Geogràfiques, Gravats o Estampes i Reproduccions Gràfiques en general. La Secció, seguí així la tònica dels gabinets d'estampes de les Biblioteques Nacionals de Paris, Madrid, Brussel·les o la Public Library de Nova York entre altres, i prengué com a base fons preexistents entre els quals destacaren la col·lecció de 894 auques de Joan Pons i Massaveu (ingressada el 1917), les col·leccions de romanços adquirides a E. Cadenas (1917) i a Hereus de Vda. Pla (1918), les estampes, gravats i mapes donats per Joan Terrades el 1918-19, les seixanta carpetes de fulls volants, romanços, goigs i gravats ingressades el 1919 amb el conjunt de la col·lecció Ferran de Sagarra i de Siscar, el fons de dibuixos, planxes, proves d'estat i estampes diverses de Joaquim Furnó (ingressat mig per cessió mig per compra el 1919), els importantíssims fons de matrius xilogràfiques de les impremtes Abadal -de Manresa i Moià- i Torras (registrades el 1924) i la notable col·lecció de planxes calcogràfiques del fons de la Junta de Comerç (registrada el mateix any).

Un registre de mapes iniciat el 1918, cinc anys abans doncs de l'estructuració de la Secció, quedà interromput amb aquest motiu i continuà integrat al nou registre comú del conjunt de les estampes i dibuixos.

Els fons preexistents esmentats, més altres aportacions esporàdiques, conformaren una Secció de contingut ric i molt heterogeni en la que al costat de peces de caràcter inequívocament calcogràfic

o xilogràfic hi havia àmplies sèries, –especialment les iniciades amb el fons Sagarra, que comprenia bona part del segle XIX– d'un tipus de material molt rar de trobar, paradoxalment per la seva vulgaritat d'origen (recordatoris, invitacions, prospectes, impresos oficials, programes d'espectacles, etc.).

La Secció s'enriquí aviat amb nous donatius. Exemples representatius en són els de Jaume Bofill i Mates (registrats el 1923–24), J. Miret i Sans, V. Serra i Boldú, Eduard Toda, Joaquim de Barnola (important sèrie de mapes, registrats des del 1924), Pares de St. Felip Neri (una altra sèrie de mapes registrats el 1928), Bonaventura Conill (col·lecció de plànols originals de Francesc Renart i Arús, registrats el 1928–29), l'Escola de Nàutica (nova col·lecció cartogràfica, registrada el 1929), Joan Givanel (romanços i auques registrades el 1931), Claudi Arañó, Macari Golferichs (registrada el 1932), Torrell de Reus i Ricard Vives Sabaté (goigs), Traça obra gràfica (des del 1982), E.N.H.E.R (1984), Buigas Monravà (registrat el 1985), Josep A. Gomis (menús, 1986), Enrique García Herraiz (materials d'Ismael Smith, 1986), Carreras (ex-libris, 1987), Teresa Barrio Vda. Llobet (cromos antics, 1988), Carlota Pomés (llibres antics amb gravats i de bibliòfil, 1991) o Rita Vidal-Barraquer (mapes antics, 1991).

L'altra font d'enriquiment dels fons de la Secció han estat i són les compres. Destaquen les que es feren a Salvador Arpa (peces registrades des del 1924), Josep Porter (matrius i mapes, registrats des del 1931), Peraire (matrius xilogràfiques, registrades el 1931), Bordas (matrius d'acer, registrades el 1937), Salvador Roca i Ballvé (goigs, registrats des del 1938), els Amics dels Goigs, els fons de la Impremta El Abanico (amb important conjunt de matrius xilogràfiques, registrat des del 1964), l'Editorial Alberto Martín (mapes, registrats des del 1964), Pere Hortós (estampes xilogràfiques populars, registrades el 1968), Jaume Pla (1984), part del fons de l'Impremta Sallent (matrius xilogràfiques modernes, 1989), Ollé Pinell (1990) o Teodoro Miciano (1991).

ORGANITZACIÓ DE LA SECCIÓ

Es fixà des dels orígens una pauta d'ordenació dividida en vint-i-sis apartats temàtics. Aquesta pauta segueix essent la que regeix la classificació del material que s'ingressa actualment a

la Secció:

- I. – Imatgeria popular i infantil
- II. – Estamperia devota
- III. – Documentació personal
- IV. – Documentació pública
- V. – Documentació comercial i industrial
- VI. – Documentació oficial
- VII. – Decoració del llibre
- VIII. – Ex-libris
- IX. – Tipus i costums
- X. – Mitologia
- XI. – Retrats
- XII. – Representacions històriques
- XIII. – Il·lustració literària, musical i teatral
- XIV. – Heràldica i sigilografia. Genealogia
- XV. – Geografia (mapes i plànols)
- XV (1). – Vistes de poblacions i localitats
- XVI. – Vistes i plànols de monuments i edificis
- XVII. – Belles Arts
- XVIII. – Arts sumptuàries
- XIX. – Representacions de medis de transport
- XX. – Enginyeria i Tècnica
- XXI. – Ciències naturals
- XXI a. – Ciències físico-matemàtiques
- XXII. – Temes decoratius
- XXIII. – Col·leccions
- XXIV. – Caricatures polítiques

Aquesta divisió, que manté amb petites variants la inicial, s'articula en els seus apartats II, III, IV, V i VI en diverses subdivisions, molt complexes en els casos dels apartats III i IV.

D'aquestes subdivisions tècniques cal remarcar molt especialment la XV, que conté tot el material cartogràfic –que constitueix la Cartoteca Històrica Catalana per excel·lència–; la XI que amb els seus dinou fitxers constitueix un important registre de la iconografia personal; i la IV integrada per bilboquets, sens dubte la menys preciosa en quant a qualitat material, però si una de les que més valor documental pot arribar a contenir. (Els catàlegs d'exposicions individuals de pintura i escultura fins la Guerra Civil –IV (9)–, per exemple, catalogats no fa massa temps en bona part, contenen en les seves 1.325 unitats bona part de la història de l'art català contemporani).

El material custodiat en la Secció està contingut en capsos i carpetes de formats diferents: capsos petites (mida C), les mitjanes (mida BC), les grans (mida B) i les carpetes (mides M i A). Els fulls més grans –grans mapes, plànols, cartells– es guarden en calaixeres especials. Els fitxers específics de la Secció –ara paulatinament substituïts per la informàtica– recullen les referències no sols de tot el material catalogat de la mateixa Secció, sinó també de bona part dels gravats i il·lustracions notables per motius diversos continguts en llibres pertanyents a altres seccions de la Biblioteca.

NATURALESA DELS FONDS

Dintre de cada un dels apartats el material més noble és registrat i catalogat, i s'agrupa per tècniques numerades de l'1 (dibuixos originals) al 14 (serigrafies). Així en la Secció tenen cabuda nombrosos dibuixos, entre els autors dels quals destaquen Joan-Carles Panyó, Jaume i Leonci Serra, Francesc Casanovas Gorchs o Macari Golferichs, dels que hi ha fons importants, així com J. Camaron i Bonanat, Lluís Rigalt, Tomás Padró, Segimon i Bartomeu Ribó, Eusebi Planas, Josep Lluís Pellicer, Apel·les Mestres, Feliu Elías, Joan Junceda, Ricard Opisso i Ismael Smith, entre molts altres.

Hi ha grups de material que pel volum extraordinari de les seves col·leccions a la Biblioteca o per la unitat dels seus elements, s'ubiquen al marge de la resta del material. Són els romanços –actualment n'hi ha 3.280–, les auques –1.431–, els goigs –27.128–, els ex-libris –186 àlbums dels fons Frederic Miral, Antoni Roca i Várez de Maó, Francisco Vindel de marques antigues, i altres–, i les matrius xilogràfiques –2009 registrades–, singularment. Constitueixen, sens dubte, el principal

interès de la Secció, en la que també s'hi pot trobar evidentment gravat noble en notable proporció.

Aquestes col·leccions especials més els fons ordinaris de la Secció sumen en l'actualitat un total de 27.876 estampes de tota mena (inclosos els mapes, en nombre aproximat de 4.600) i 5927 matrius, nombre que inclou no sols les xilogràfiques (2010) i les calcogràfiques (460 en coure o acer), sinó també els fotogravats antics de les publicacions de la Biblioteca. Si a això hi afegim les 5.780 matrius xilogràfiques no registrades encara, el total de matrius passa de les 11.700 unitats, un nombre extraordinari en una col·lecció d'aquest gènere.

La Secció de Gravats, Dibuixos i Mapes és així mateix dipositària dels llibres de la Biblioteca de Catalunya classificats sota la divisió 096 (obres notables per llur il·lustració), així com bona part dels classificats sota les divisions 76 (gravat, estampes i il·lustracions), 912 (cartografia) i altres que tenen utilitat en la biblioteca de referència de la Secció.

CATÀLEGS

Els llibres de la Secció processats abans de la informatització de la Biblioteca, a part de tenir catàlegs sistemàtic i per autors a la mateixa Secció, apareixen també als catàlegs generals de la casa. El material específic de la Secció –estampes, mapes, dibuixos, etc.– anterior a la informatització, en canvi, només pot ser buscat a través de la consulta dels diferents catàlegs propis existents a la mateixa Secció. Aquests comprenen un catàleg sistemàtic estructurat d'acord amb la classificació en vint-i-sis apartats descrita abans.

Quatre conjunts, però, tenen catàleg propi: goigs, romanços, auques i els ex-libris de la col·lecció Miracle. A part d'això hi ha el catàleg d'impressors de literatura popular –goigs, romanços i auques– el d'artistes –gravadors, dibuixants, cartògrafs, etc.– comú a tot el material de la Secció.

Documentació utilitzada per al material gràfic.

–Graphic materials : rules for describing original items and historical collections / compiled by Elisabeth W. Betz. – Washington, D.C., Library of Congress, 1982.

– Genre terms : a thesaurus for use in rare books and special collections cataloguing / prepared by the Standards Committee of the Rare Books and Manuscripts Section (ACRL/ALA). – Chicago : Association of College and Research Libraries, 1983.

– Descriptive terms for graphic materials : genre and physical characteristic headings / compiled and edited by Helena Zinkham and Elisabeth Betz Parker. – Washington, D.C. : Cataloguing Distribution Service. Library of Congress, 1986.

– LC Thesaurus for graphic materials : topical terms for subject access / compiled by Elisabeth Betz Parker. – Washington, D.C. : Cataloguing Distribution Service. Library of Congress, 1987.

– Map cataloguing manual / prepared by Geography and Map Division. Library of Congress. – Washington, D.C. : Cataloguing Distribution Service. Library of Congress, 1991.

ARBRE GENEALÒGIC DE LA FAMÍLIA ABADAL

MOIÀ

Pere Abadal Morató
Moià, c 1630-1684

MANRESA

Pau Abadal Fontcuberta
Moià, 1663 - Manresa, 1729

Andreu Abadal Serra
Moià, c 1700 - Manresa, 1778

MATARÓ

Joan Abadal Gerifau
Manresa, 1754 - Mataró, 1830

Josep Abadal Casamitjana
Mataró, 1787-1854

Josep Abadal Casalins
Mataró, 1817-1878

Paquita Abadal Angla
Mataró, 1858-1926

Elvira Paris Abadal
Mataró, 1894-1954

Joan Abadal Fontcuberta
Moià, c 1660-1749

IGUALADA

Joaquim Abadal Casamitjana
Mataró, 1801 - Igualada, s. d.

Heliodor Abadal Casalins
Mataró, 1829-1902

Maria Abadal Casalins
Igualada, 1840-1901

Emilia Abadal Orpí
Igualada, s. d.

Ignasi Abadal Gerifau
Manresa, c 1730

Ignasi Abadal Bohigas
Manresa, s. d.

Andreu Abadal
Manresa, s. d.

BARCELONA

Joan Abadal Casalins
Mataró, 1821